

POBLE DE DALT I POBLE DE BAIX

Fets culturals a La Vall d'Uixó derivats de l'existència de dos nuclis urbans històrics

Autor: Silvestre Melià Buils

Consultora TFC: Eulàlia Torra Borràs

Àmbit temàtic: Estudis Culturals

Data: Juny 2012

Resum

El treball està centrat en el fenomen de la pervivència d'elements culturals a la població castellonenca de La Vall d'Uixó que deriven de l'existència històrica de dos nuclis urbans diferenciats malgrat que el poble sempre ha estat una unitat administrativa.

L'existència de les dos zones urbanes, anomenades pels propis habitants com el poble de Dalt i el poble de Baix, han originat una duplicitat de fets culturals com les festes patronals, les bandes de música o les manifestacions religioses desenvolupant-se una forta competència entre els veïns de cada part del poble.

La recerca intenta identificar els elements culturals particulars de cada nucli urbà, el motiu de la seva pervivència i les perspectives de futur que tenen aquestes tradicions culturals en una població on l'urbanisme ha fet desaparèixer les barreres físiques entre les dos zones (separades antigament per un barranc) i on la població és cada vegada més homogènia i està més barrejada.

El principal mètode de recerca per aconseguir els objectius del treball ha consistit en la realització d'entrevistes a persones de tots dos nuclis que tinguin un cert grau d'implicació en les tradicions del poble de Dalt o de Baix i està recolzada per una bibliografia específica sobre la història de La Vall d'Uixó i sobre aspectes generals etnogràfics.

Paraules clau: cultura, diferències, costum, història, evolució.

Índex

1. Introducció.
2. Metodologia i recollida de dades.
3. Antecedents històrics: Origen i formació de La Vall d'Uixó.
 - 3.1. De l'antiguitat al període àrab.
 - 3.2. De l'Edat Mitjana a l'actualitat.
4. Descripció demogràfica i geogràfica actual de La Vall d'Uixó.
 - 4.1. Població.
 - 4.2. Urbanisme.
5. Elements culturals i socials actuals derivats de tradicions dels nuclis antics.
 - 5.1. Elements culturals religiosos.
 - 5.1.1. Descripció de les dos parròquies principals.
 - 5.1.2. Les dos ermites, les dos processons i els dos antics cementiris.
 - 5.2. Elements econòmics.
 - 5.2.1. Entitats econòmiques (Dos Caixes Rurals d'Estalvi).
 - 5.2.2. Indústria diferenciada (Olleria / Espardenya).
 - 5.3. Festes patronals a La Vall d'Uixó.
 - 5.4. La música a La Vall d'Uixó.
 - 5.4.1. Rivalitat musical. Creació de dos escoles i dos bandes de música.
 - 5.4.2. La Schola Cantorum (poble de Baix)
 - 5.4.3. La CIAC (Centre Instructiu d'Art i Cultura) (poble de Dalt).
 - 5.5. La rivalitat esportiva.
 - 5.5.1. Ciclisme.

5.5.2. Futbol.

5.5.3. Pilota valenciana.

6. Marc teòric.

7. Anàlisi de dades.

7.1. Identitat i espai urbà.

7.2. L'amistat com a base de la identitat d'un barri.

7.3. La festa.

8. Conclusions sobre l'estat actual de les tradicions, els grups socials i les seves relacions i expectatives de futur dels elements culturals.

9. Bibliografia.

1. Introducció

El tema objecte d'aquest treball és l'existència, en l'actualitat, d'un conjunt d'elements culturals a la població castellonenca de La Vall d'Uixó que deriven de la configuració històrica del poble a partir de dos zones urbanes i que ha donat lloc a un sentiment de pertinença als anomenats poble de Dalt i poble de Baix malgrat que la població de La Vall d'Uixó sempre ha estat una unitat administrativa des del moment de la seva pròpia fundació a partir de la unificació dels diferents petits nuclis urbans disseminats per la vall on es situa l'actual poble.

Aquest fenomen ha provocat una duplictat de tradicions, festes, institucions culturals, religioses i econòmiques, monuments i edificis representatius i altres manifestacions culturals, que indiquen l'existència d'una rivalitat entre les dos zones urbanes que porten als seus habitants a parlar d'un Poble de Dalt i d'un Poble de Baix en referència a la pertinença a un dels dos nuclis urbans històrics que conformaven La Vall d'Uixó i que estaven, fins a mitjans del segle XIX, dividits físicament per un barranc així com dividits també per altres factors com les activitats econòmiques o l'origen dels pobladors de cada barri.

La raó que m'ha portat a triar aquest tema es troba en la meua pròpia experiència com a habitant de La Vall d'Uixó ja que sempre em va cridar l'atenció la distinció que feien els veïns del poble, sobretot la gent gran, entre el poble de Dalt i de Baix mentre que jo no identificava cap diferència especial entre les dos zones urbanes. També vaig escoltar moltes històries de la forta rivalitat entre la gent del poble de Dalt i de Baix que portava fins i tot a l'agressió física entre els joves d'un barri i de l'altre o de les dificultats que tenien les parelles per festejar si eren de diferents "pobles". Aquesta existència en un sol poble de dos identitats culturals i la pervivència al llarg del temps dels sentiments que comporta és un fet que no he trobat en cap altre lloc i que considero interessant d'analitzar per la seva singularitat i per l'interès en saber cap on van aquestes tradicions, si es mantindran en el temps o que signifiquen per als habitants tant els més joves com els veterans.

Respecte a aquestes qüestions que vull plantejar en aquest treball, val a dir, que en l'actualitat l'urbanisme ha unificat molt el poble (no hi ha cap divisió física entre el poble de Dalt i de Baix), l'emigració ha afegit nous barris a la població i ha diluït les antigues tradicions en favor d'altres que cohesionen a tota la població de La Vall d'Uixó

però, malgrat tots aquests factors, continuen pervivint d'alguna manera elements culturals propis dels pobles de Dalt i de Baix.

Així, els objectius principals d'aquest treball seran analitzar les causes de la pervivència dels elements culturals derivats de l'existència dels pobles de Dalt i de Baix, en què consisteixen aquests elements culturals, que signifiquen per als habitants de La Vall d'Uixó, tant els més implicats en els pobles de Dalt i de Baix com en els dels barris perifèrics més nous i que pot passar amb aquest fenomen en el futur donat que els elements geogràfics, històrics i socials han desaparegut o han evolucionat d'una manera molt important.

Respecte al marc teòric utilitzat en la recerca he fet servir bibliografia específica sobre la història i la geografia de La Vall d'Uixó destacant, principalment, el treball del historiador local Honori García *Historia de Vall de Uxó* (1962) i les obres de diferents geògrafs com Antonio Cavanilles (1795), Bernardo Mundina (1873) i Carlos Sarthou (1913) que m'han permès veure els orígens i evolució de la divisió entre el poble de Dalt i de Baix.

Pel que fa a aspectes generals sobre etnografia i antropologia m'he guiat fonamentalment pels materials que he utilitzat en els meus estudis a la UOC, en concret, el Manual d'antropologia social de Josep Ramon Llobera i la lectura d'obres d'autors que han tractat el tema de l'antropologia urbana com Manuel Delgado, Nadja Monnet, Josepa Cucó o Manuel Castells.

Les accions principals que he dut a terme per tractar de respondre a les qüestions anteriors han estat estudiar les principals manifestacions culturals assistint personalment a algunes de les més importants com les respectives presentacions de les festes majors dels pobles de Dalt i de Baix, als actes organitzats per les respectives parròquies ja que aquestes són un dels elements més diferenciadors entre tots dos nuclis urbans, o als actes de les festes patronals que són on més rivalitat hi ha i on cada zona urbana guanya o perd més prestigi.

Una altra acció ha estat la recerca de l'origen de diferents institucions com les bandes de música que representen a cada "poble" i que són objecte d'una gran rivalitat o de les dos Caixes Rurals d'Estalvi que hi ha al poble i que també tenen el seu origen en uns fundadors del poble de Dalt o de Baix i, també, l'estudi d'associacions culturals que

treballen pel manteniment del patrimoni cultural i artístic dels nuclis antics respectius de La Vall d'Uixó.

La principal font d'informació, però, s'ha obtingut a través d'entrevistes personals als habitants de La Vall d'Uixó tant als veïns dels nuclis urbans més implicats en els pobles de Dalt i de Baix com als dels altres barris. Les entrevistes s'han basat en un formulari de preguntes comunes que m'han permès aconseguir dades sobre la relació entre els elements culturals del poble de Baix i de Dalt i la població de La Vall d'Uixó. La intenció del formulari amb preguntes prefixades no ha estat treure espontaneïtat als entrevistats ni forçar determinades respostes, en aquest aspecte, s'ha deixat als entrevistats que expliquin els seus pensaments amb tota l'extensió que necessitin i afegint qualsevol qüestió, història o fet que considerin important.

2. Metodologia i recollida de dades

El camp d'estudi del treball són els elements culturals que es mantenen vigents als dos nuclis urbans històrics de La Vall d'Uixó i el sentit que la població dona a aquestes tradicions.

Les fonts d'informació principals per aconseguir les dades objecte d'anàlisi han estat, en primer lloc, entrevistes personals realitzades a veïns dels nuclis antics de La Vall d'Uixó i a alguns residents dels barris perifèrics.

En segon lloc, dades obtingudes a partir de l'observació d'algunes de les manifestacions culturals més importants, en ocasions participant en elles amb un cert grau d'implicació i en altres simplement observant i prenent notes.

En tercer lloc he recollit dades ja elaborades mitjançant el recull d'informació d'algunes de les publicacions de caràcter local i provincial que solen tractar l'àmbit cultural de La Vall d'Uixó, diaris com *La Rodalia* (àmbit comarcal de La Plana Baixa), *Crònica de La Vall de Uxó* (mensual, editat per l'Ajuntament), *Periòdic independent de La Plana Baixa* (digital), *La Plana al dia* (digital) o *La veu de La Plana* (digital) a més de recollir l'actualitat cultural de La Vall d'Uixó i, freqüentment, realitzar reportatges de caràcter històric i cultural també aporten debats (sobretot els digitals) entre el lector que, per la

seva actualitat m'han resultat molt útils. Publicacions com anuaris de festes patronals i altres documents d'institucions culturals del poble també m'han aportat dades.

Tornant a les entrevistes personals, han resultat ser el mètode principal d'obtenció de dades facilitant-me el coneixement de primera mà de l'opinió i les sensacions dels entrevistats. El seu desenvolupament va consistir en la realització d'entrevistes personals a residents dels nuclis antics de La Vall d'Uixó (unes 10 a cada zona urbana) i també a alguns veïns dels barris perifèrics per obtenir una visió més allunyada del nucli de les tradicions culturals (en concret, 3 entrevistes).

El desenvolupament de les entrevistes es duia a terme utilitzant com a guió un qüestionari elaborat prèviament però deixant llibertat als entrevistats per explicar el que creessin convenient. Jo anotava algunes respostes, però, quan l'entrevistat s'implicava en l'aportació d'informació, li deixava l'opció d'escriure ell mateix alguna anècdota o alguna reflexió de forma més extensa. Val a dir que la gent de 50 o més anys ha estat la més participativa mentre que la gent jove era més difícil de convèncer i d'extreure-li informació. En general, la col·laboració, amabilitat i cordialitat ha predominat a les entrevistes.

Les preguntes que formen part del qüestionari, encara que no sempre les formulava en el mateix ordre ni obtenia respostes de igual extensió, són les següents:

Edat, temps de residència a La Vall d'Uixó, carrer de residència actual, carrer de residència familiar, coneixement de l'existència de la divisió entre el poble de d'alt i de Baix, identifiques amb algun d'ells, motius d'identificació, significat personal d'aquesta pertinença al poble de Dalt o de Baix, coneixement de manifestacions actuals de la distinció entre el poble de Dalt i de Baix, participació directa en algunes d'aquestes manifestacions culturals, explicació d'aquesta participació si s'ha produït, participació en algunes de les manifestacions religioses vinculades a les parròquies del poble de Dalt o de Baix, opinió personal sobre què suposa per al poble aquesta divisió, indicació dels aspectes positius i/o negatius que poden tenir les diferents manifestacions culturals, opinió sobre si en el futur continuarà la distinció entre el poble de Dalt i el poble de Baix i, finalment, narració d'alguna anècdota al voltant de la distinció entre els dos pobles ja sigui pròpia o d'algun familiar o conegut.

Amb aquestes preguntes he situat a cada entrevistat en el nucli urbà i els costums corresponents i he intentat extreure el significat que tenen per a cada persona aquests elements culturals i les seves perspectives de futur.

L'obtenció de dades a partir de la participació directa en manifestacions culturals com les processons de les festes patronals (en el meu cas, del poble de Dalt), l'assistència a les fires tant del poble de Dalt com de Baix, les actuacions de les bandes de música tant del Dalt com de Baix o la presentació de les festes majors m'han servit per entendre millor les opinions dels entrevistats i conèixer els significats als que han fet referència en les seves respostes.

Respecte a la neutralitat en el tractament i anàlisi de la informació, puc afirmar que m'ha resultat fàcil mantenir una posició d'imparcialitat a l'hora d'escoltar i analitzar les opinions de gent del poble de Dalt o de Baix ja que, malgrat la meva pertinença geogràfica al poble de Dalt i estar gran part de la meva família paterna implicada en les tradicions de Dalt tinc, al mateix temps, a la meva família materna igualment implicada en el poble de Baix (la meva mare i germana són de "Baix" mentre que el meu pare i jo som de "Dalt"). Aquest factor familiar juntament amb el fet de viure des de ja fa molts anys a Catalunya m'ha proporcionat una posició distanciada i neutra dels sentiments més profunds que deriven de pertànyer a Dalt o a Baix. Un fet a afegir a favor de la meva imparcialitat estaria en un cert allunyament de la meva generació de les tradicions diferenciades de Dalt i de Baix a favor de la promoció de les festes d'agost (*Les penyes en festes*) que es va produir a mitjans dels anys 80, que engloben a tot el poble i que es poden considerar les que mobilitzen més recursos i persones de tota La Vall d'Uixó.

En últim lloc, el recull de dades procedent de publicacions i, en especial, de pàgines web ha estat molt valuós gràcies a la participació, molt activa, dels veïns de La Vall en debats i cartes al director on mostraven precisament les opinions i sentiments que jo buscava recollir i analitzar.

3. Antecedents històrics: Origen i formació de La Vall d'Uixó.

Segons el historiador Honori García a la seva obra de referència *Historia de Vall de Uxó* (1962), la vall on actualment es situa la població de La Vall d'Uixó sempre ha estat, al

llarg de la història, un lloc habitat per l'ésser humà i les diferents civilitzacions que han passat per la península ibèrica.

3.1. De l'antiguitat al període àrab.

Així, es poden trobar les runes d'un poblat iber de la tribu dels edetans (s. III a. C.), vestigis de relacions comercials amb grecs i cartaginesos i restes arqueològiques de la dominació romana ¹.

Durant l'establiment dels musulmans a la vall (s. VIII fins l'any 1238 amb la conquesta de la vall anomenada Uxó pel rei Jaume I) es va produir una expansió de la població amb la creació de molts petits nuclis urbans en funció de les diferents tribus musulmanes que s'instal·laven a la zona. Així, tribus com els Zeneta, Beni Sait, Beni Gafull o Beni Capdó van donar lloc a poblacions com Benicapdó, Alfandech, Alcudia, Benigafull, Zeneja, Benizadat, Zeneta o Benigasló entre altres que encara avui en dia donen nom a alguns carrers o barris de La Vall d'Uixó ².

3.2. De l'Edat Mitjana a l'actualitat.

El rei Jaume I conquereix Uxó durant la pasqua de l'any 1238 i en els anys següents es produeix el repartiment de la terra entre els cristians i, durant un temps, respectant a la població musulmana de la vall. Durant l'Edat Mitjana, la possessió de la vall passarà d'uns nobles a uns altres i es produirà la definitiva expulsió de la població musulmana. Segons el llibre del Repartiment i la Carta pobla (s. XIII- XIV) la vall estava formada per diferents petites poblacions denominades conjuntament Uxó ³.

Al llarg dels segles, aquestes poblacions petites desapareixerien o es fusionarien de forma que al segle XVII encara són citades sis poblacions l'Alcudia, Benigafull, Zeneja, Benihazat, Zeneta i Benigasló que formaven una única junta veïnal per tal de tractar assumptes comuns. A partir d'aquesta època (finals del s. XVII) la població de la vall es configura al voltant de dos nuclis de població amb parròquia pròpia anomenats Lloc de Dalt (Alcudia, Benigafull, Zeneja) i Lloc de Baix (Benihazat i Zeneta) que formaven part d'una unitat administrativa coneguda com Vall de Uxó. Com a fet curiós, cal indicar que l'alqueria de Benigasló era coneguda com "el poble de fora" però va quedar

¹ GARCÍA, H. Historia de Vall de Uxó (1962). Ed. Excmo. Ayuntamiento de Vall de Uxó. Pàg. 5.

² GARCÍA, H. Historia de Vall de Uxó (1962). Ed. Excmo. Ayuntamiento de Vall de Uxó. Pàg. 29.

³ GARCÍA, H. Historia de Vall de Uxó (1962). Ed. Excmo. Ayuntamiento de Vall de Uxó. Pàg. 48.

despoblada en aquesta època ⁴.

Ja ben entrat el segle XVIII, el poble de La Vall d'Uixó ja està configurat en dos nuclis urbans definits per les respectives parròquies, la de l'Àngel (poble de Dalt) i la de l'Assumpció (poble de Baix) separats per la barrera natural que forma un barranc que divideix al poble en dos meitats ⁵.

Ja als segles XIX i XX la població creixeria molt i les obres públiques acabarien unint els dos pobles sense cap mena de barrera ni diferència entre les dos zones urbanes quedant els dos nuclis originals dels pobles de Dalt i de Baix com a centres històrics envoltants de nous barris amb una planificació urbanística més moderna.

Una visió del poble des d'una de les muntanyes que delimiten la vall ens permetria veure un extens nucli urbà de forma irregular amb dos torres d'església situades a cada extrem indicant-nos els dos centres antics dels pobles de Dalt i Baix.

4. Descripció demogràfica i geogràfica actual de La Vall d'Uixó.

4.1. Població.

Segons les dades del Institut Nacional d'Estadística (INE), l'any 2011 la població total de La Vall d'Uixó és de 32.864 habitants dels quals 13.369 (40.68%) són nascuts al propi poble, 8.279 (25.19%) procedeixen de la província de Castelló, 2.051 (6.24%) de la Comunitat Valenciana, 5.748 (17.49%) habitants de la resta de l'Estat espanyol i 3.417 (10.40%) de l'estranger.

Atenent a les dades anteriors, estem parlant d'una població culturalment molt cohesionada ja que el 40% dels veïns són de famílies de La Vall d'Uixó “de tota la vida”, i més d'un 30% provenen de pobles del voltant, tant de la província de Castelló com de València, que tenen una cultura molt propera a la de La Vall d'Uixó. Només aproximadament un 27% són persones que podríem dir que provenen de tradicions culturals relativament diferents.

⁴ GARCÍA, H. Historia de Vall de Uxó (1962). Ed. Excmo. Ayuntamiento de Vall de Uxó. Pàgs. 76-77.

⁵ GARCÍA, H. Historia de Vall de Uxó (1962). Ed. Excmo. Ayuntamiento de Vall de Uxó. Pàg. 98.

Cal parlar dels moviments migratoris més importants dels últims temps que han configurat l'actual població de La Vall d'Uixó. El període que va presentar un major augment de població deguda a la immigració està localitzat entre mitjans dels anys 1950 i principis dels anys 1960, és a dir, durant l'etapa del desenvolupisme.

La creació de la fàbrica del calçat Segarra va ser l'element fonamental d'atracció de població que buscava una millora en les seves condicions de vida. Segons dades elaborades pel propi Ajuntament de La Vall d'Uixó, mentre que des de l'any 1940 fins al 1950 la població només va augmentar en unes 3.000 persones (de 9.870 a 12.712 habitants) en la dècada següent es va incrementar en més de 7.000 persones (de 12.712 a 19.852 l'any 1963).

Segons les mateixes fonts de l'Ajuntament, la procedència d'aquestes persones era principalment de províncies d'Andalusia (Jaén) i d'Albacete entre altres províncies del sud d'Espanya. La relació d'aquestes dades amb els objectius d'aquest treball es troba en la capacitat d'integració d'aquestes persones en les tradicions del poble i en el seu efecte en el manteniment de la distinció entre el poble de Dalt i de Baix.

4.2. Urbanisme.

Segons les cròniques de l'Ajuntament de La Vall d'Uixó, va ser a l'any 1860 quan es va eliminar el barranc que separava els dos pobles de Dalt i de Baix convertint-lo en el carrer que marca la "frontera" entre una zona urbana i l'altra i construint una plaça en ple centre geogràfic de la vila on es va edificar l'actual ajuntament, per dir-ho així, en zona neutral. A partir d'aquest moment, la cohesió entre les dos zones va anar en augment mitjançant les actuacions dels successius alcaldes que van adoptar la política comuna d'igualar les dos parts tant en serveis com en espais públics.

En l'actualitat, el poble de La Vall d'Uixó està format pel centre històric que compren els dos nuclis urbans tradicionals i una sèrie de barris perifèrics fruit de l'expansió demogràfica i urbanística del segle XX. Així, el barri Carbonaire, el Grup Sant Antoni, la Colònia Segarra, el barri Toledo, el Grup La Unión i la Colònia Carmaday són barris aliens, en principi, a les tradicions del poble de Dalt i de Baix.

Un dels objectius del treball és veure la incidència d'aquesta població en el manteniment dels elements culturals dels pobles de Dalt i de Baix tenint en compte la mobilitat de la població d'un barri a un altre, la proximitat de cada barri a la zona

d'influència de cada nucli urbà històric o el grau d'homogeneïtat que poden aportar al conjunt de la població.

5. Elements culturals i socials actuals derivats de les tradicions dels nuclis antics.

Els fets culturals més rellevants que tenen el seu origen en l'existència del poble de Baix i del poble Dalt són, en primer lloc, els elements religiosos ja que la pròpia existència de les parròquies de Dalt i de Baix configuren l'espai de cada zona urbana independentment de l'existència o no de sentiment religiós que puguin tenir els veïns. Les manifestacions religioses al voltant de les parròquies com les processons o les romeries a les respectives ermites, per exemple, són elements on s'observa molt bé el sentiment de pertinença al poble de Dalt o de Baix.

En determinats elements econòmics també s'aprecia una diferenciació entre Dalt i Baix com és el cas de la creació de dos entitats financeres (caixes rurals) i dos cooperatives agràries amb zones d'influència definides a més d'algunes restes d'activitats artesanals típiques de cada zona que encara es posen de manifest en les fires de les festes patronals (el poble de Dalt té una tradició més industrial mentre que el de Baix era més agrícola i artesà).

La música és el següent element cultural on es pot veure la gran rivalitat que encara avui existeix entre la població de Dalt i de Baix amb la creació de dos escoles de música que, naturalment, representen a cada una de les zones antigues del poble. És un fet curiós que un grup de músics de les dos escoles de música que van marxar per diferents motius van acabar creant una altra escola que va rebre el significatiu malnom dels Fugits.

En un últim bloc es parla d'antigues rivalitats esportives entre el poble de Dalt i de Baix que en el seu moment van tenir molta força si bé es cert que en l'actualitat han perdut molta de la seva antiga importància.

5.1. Elements culturals religiosos.

Els elements culturals religiosos tenen el seu origen en la pròpia formació dels pobles de Dalt i de Baix fet que parla de la gran importància que tenen com a elements identificadors de la pertinença al poble de Dalt o de Baix. Els fets objecte d'anàlisi són

les parròquies, les ermites, les processons i els antics cementis, ja desapareguts, dels pobles de Dalt de Baix i, també, d'alguns dels barris perifèrics.

5.1.1. Descripció de les dos parròquies principals.

Les parròquies són el nucli geogràfic i administratiu dels antics pobles de Dalt i de Baix, de fet, en els orígens històrics de La Vall d'Uixó cada parròquia rebia el nom de Lloc de Dalt i Lloc de Baix (la descripció històrica del procés de fusió surt en un altre apartat). Són, per tant, un dels elements més representatius i diferenciadors de cada zona urbana.

El poble de Dalt es va desenvolupar al voltant de la parròquia del Sant Àngel Custodi. Aquesta església té el seu origen a principis del segle XVII i tenia per funció assistir als pobladors del Benigafull, Alcudia i Zeneja que eren algunes de les petites poblacions que acabarien conformant el nucli antic de Dalt de La Vall d'Uixó. L'estil predominant del temple és el barroc.

La parròquia del poble de Baix està dedicada a Nostra Senyora de l'Assumpció i es va crear a principis del segle XVIII. Precisament, diuen les cròniques que al acabar-se les obres de l'església de Dalt, els veïns del poble de Baix van accelerar l'acabament de la seva pròpia església que es va començar a construir per a atendre millor als habitants dels pobles que conformarien el nucli urbà de Baix. L'estil del temple és neoclàssic i destaca el seu campanar molt més elaborat que el de l'església de Dalt, fet que resulta motiu d'orgull per als veïns de Baix que parlen de la seva església com "la catedral de La Vall" i que representarà un dels elements diferenciadors més simbòlic entre els pobles de Dalt i Baix.

Així, independentment, o a més a més, del sentiment religiós, la pertinença a la parròquia i el patrimoni històric i cultural que el representa és, segons han manifestat un gran nombre de veïns, un dels trets més diferenciadors entre el poble de Dalt i de Baix. En moltes ocasions, els veïns de cada zona urbana manifesten el seu orgull per pertànyer a l'església més antiga de La Vall (Poble de Dalt) o a la més gran (Poble de Baix), a la millor decorada, a la del campanar més alt, a la de millor factura artística o estil més elegant o millor executat. Ja hem fet referència a la denominació de "catedral" que utilitzen els del poble de Baix per referir-se a la seva església en base a la seva

grandària i monumentalitat en comparació a les dimensions de l'església de Dalt més petita i d'un estil exterior més sobri.

Al voltant de les parròquies també es van desenvolupant un conjunt d'associacions de caire religiós i social que van mantenir certa rivalitat i independència malgrat els objectius en comú que poguessin tenir i que, encara avui, han donat lloc a associacions actives i identificades amb el poble de Dalt o Baix. Associacions com *Acción devocional*, *Apostolado de la oración* o *Círculo católico Obrero de Vall de Uxó* tenien objectius religiosos o socials comuns però cada parròquia tenia les seves pròpies institucions, cal destacar molt especialment, el *Sindicato de Obreros Católicos* que va donar lloc al desenvolupament d'una de les principals entitats financeres de La Vall d'Uixó, La Caixa Rural San Isidre, per part del poble de Dalt i d'associacions equivalents de la parròquia de l'Assumpció que donarien lloc a la seva vegada a la creació per part del poble de Baix de La Caixa Rural Sant Vicent Ferrer. Cal dir que totes dos institucions financeres encara tenen una clientela fidel i tenen una forta participació en el patronatge de moltes activitats culturals. Per part del poble de Baix destaca en els últims temps *l'Associació Jacinto Agustí* creada amb l'objectiu de protegir i restaurar el patrimoni de l'església de l'Assumpció i que ha tingut una gran importància en la restauració del campanar del poble de Baix i en la difusió del patrimoni artístic de l'església de l'Assumpció.

5.1.2. Les dos ermites, les dos processons i els dos antics cementiris.

Cal parlar també de les ermites que envolten el poble i que també estaven adscrites als pobles de Dalt i Baix.

Així, per la part de Dalt, trobem les ermites de Nostra Senyora del Rosari ubicada en l'actual barri del Roser (probablement antiga mesquita) i l'ermita de la Sagrada Família localitzada en el paratge de Sant Josep sobre el riu subterrani que dona certa fama a la zona. I, també, l'ermita del Sant Crist del Calvari, actualment, just al costat de la parròquia del barri Carbonaire construïda, a la seva vegada sobre l'antic cementiri del poble de Dalt ja que tots dos nuclis urbans tenien antigament el seu propi cementiri que, més tard, ja es van unificar en un únic cementiri municipal.

Per la part de Baix tenim l'ermita de Sant Vicent Ferrer que està emplaçada a l'interior del barri donant lloc al centre geogràfic de l'activitat festera del poble de Baix per

davant de la pròpia església de l'Assumpció. L'altra ermita de Baix és la de Sant Antoni situada en una elevació del terreny just en front de l'ermita de la Sagrada Família del poble de Dalt com si s'estiguessin vigilant l'una a l'altra.

Actes religiosos com les romeries als calvaris o determinades celebracions com el dia de Sant Antoni o de Sant Josep portaven als habitants del poble de Dalt o Baix a les seves respectives ermites i aquí és on trobem un dels grans fets culturals de caire religiós que desperten una forta rivalitat. La comparació entre les principals processons de les festes patronals del poble de Dalt i de Baix respecte a la seva durada, assistència de gent o la cura en la presentació de les imatges sagrades.

La processó del Santíssim Crist del Calvari per part del poble de Dalt es du a terme a la tardor i es desenvolupa des de l'església del Àngel fins l'ermita del Santíssim Crist del Calvari situada actualment al costat de la parròquia de Jesús Obrero del barri Carbonaire la qual cosa, segons m'han declarat bastant veïns del Carbonaire, dona lloc a un fenomen paral·lel a la tradicional competència entre el poble de Dalt i de Baix i és la rivalitat entre el Carbonaire i el poble de Dalt per estar situada l'ermita en el barri Carbonaire i per compartir la devoció pel Santíssim Crist. Consultant els comentaris d'algunes pàgines web de notícies locals (laplanaaldia.com) al voltant de la processó del Santíssim Crist es posa de manifest el xoc d'opinions no només entre el poble de Dalt i de Baix sinó també la incorporació del Carbonaire destacant dos tipus de comentari, el primer el fet de la subvenció concedida per l'Ajuntament a les dos festes patronals tradicionals i no a les altres i també la consideració de la gent de Dalt com de classe alta mentre que la del Carbonaire seria de classe mitjana-baixa.

La processó de Sant Vicent Ferrer per part del poble de Baix es celebra a inicis de la primavera i surt des de la petita ermita de Sant Vicent Ferrer situada en ple centre del barri, es passeja pels principals carrers de casc urbà i arriba fins a l'església de l'Assumpció.

En aquest cas, recollint algunes de les impressions dels veïns que aportaven comentaris a la pàgina web, laplanaaldia.com, destacaven les crítiques als representants de les festes del poble de Dalts convidats que, segons els del poble de Baix, “anaven forçats i amb mala cara”.

Un altre element diferenciador, que ja fa temps que no existeix, era el fet que durant molts anys enterraven als veïns de Dalt i de Baix en cementiris diferents ubicats en les seves respectives zones. Alguns veïns entrevistats del poble de Baix han recordat la por que van passar de trobar restes humanes de l'antic cementiri de Baix quan van iniciar obres en antics terrenys de la família, cosa bastant habitual, i fins i tot un d'ells em va mostrar un "record" que va aconseguir de la demolició d'una casa del seu carrer que consistia en una placa amb el nom de Carrer del Cementiri Vell, actualment, carrer Lope de Vega.

5.2. Elements econòmics.

L'element econòmic més rellevant que existeix avui en dia ve donat per l'existència de dos entitats financeres que tenen el seu origen al voltant de les activitats econòmiques de cada nucli urbà. Juntament amb les dos caixes rurals existeixen també dos cooperatives agrícoles creades, inicialment, per a satisfer les necessitats dels llauradors de cada zona. Així, també comentarem el fet, ja pràcticament testimonial, de les diferents activitats econòmiques a que es dedicaven el poble de Dalt i de Baix.

5.2.1. Entitats econòmiques (Caixes Rurals d'Estalvi).

És un element comú de qualsevol localitat agrícola l'existència d'una caixa rural sota la forma jurídica de cooperativa de crèdit que proporcioni serveis crediticis al socis i veïns del poble. Aquestes entitats financeres tenen com a element distintiu de la resta de bancs i caixes una major implicació econòmica i social en la localitat on estan situades. Malgrat que en l'actualitat moltes d'aquests entitats es veuen afectades per la crisi i poden perdre part de la seva identitat aquest no és el cas de La Vall d'Uixó que manté les dos entitats en relatiu bon estat i amb la seva corresponent identitat.

L'especial configuració urbana de La Vall d'Uixó ha proporcionat a la localitat no una cooperativa de crèdit agrícola sinó dos, la Caixa Rural Sant Isidre creada per iniciativa de persones del poble de Dalt i la Caixa Rural Sant Vicent Ferrer fundada per veïns del poble de Baix que, naturalment, van triar el nom del patró de les seves festes.

Aquest és un fet que suposa un tret diferencial de La Vall d'Uixó respecte de qualsevol altra població i l'explicació només es troba en l'àmbit de la rivalitat entre els habitants del poble de Dalt i de Baix.

La primera cooperativa de crèdit que es va crear va ser la Caixa Rural San Isidro a l'any 1904 sota les denominacions *Gremio de Labradores* o *Sindicato Agrícola de Vall de Uxó* per iniciativa, entre altres, de Fernando Manzana capellà de la parròquia del Sant Àngel Custodi, és a dir, de la parròquia del poble de Dalt que va posar la cooperativa sota l'advocació de Sant Isidre. El primer objectiu de l'entitat era proporcionar crèdit popular als cooperativistes agrícoles de tota La Vall d'Uixó. No intentava ser una entitat exclusiva del poble de Dalt però els primers beneficiats van ser cooperativistes d'aquesta zona. La seva seu central encara està situada en ple centre de la població i ofereix una sèrie de serveis públics com a part de la seva obra social com una biblioteca o una exposició d'obres d'art.

Molts temps després, a l'any 1971, un grup d'agricultors del poble de Baix van crear la seva pròpia cooperativa agrícola a la que van anomenar Sant Vicent Ferrer en honor al patró del poble de Baix. Quatre anys després, a l'any 1975, es va fundar la Caixa Rural Sant Vicent Ferrer també amb la seva seu en ple centre de La Vall d'Uixó i amb una forta implicació amb el barri dels seus fundadors formant part, fins i tot, de les festes patronals finançant determinats actes de les festes i celebrant un sorteig entre els seus socis i clients que forma part de les tradicions de les festes del Sant Vicent Ferrer.

En l'actualitat, les dos entitats formen part d'agrupacions de Caixes Rurals més grans però mantenint les seves senyes d'identitat i han seguit aplicant polítiques d'expansió pel poble molt similars instal·lant sucursals als barris perifèrics pel captar nous clients.

Els treballadors de les entitats manifesten que, en l'actualitat, tenen clients de totes les zones del poble incloent dels nuclis urbans "contraris" però que encara hi ha un predomini de residents de cada nucli urbà.

Aquest fet vaig tenir ocasió poder-lo comprovar per mi mateix durant les pràctiques que vaig dur a terme a la seu central de San Isidro amb motiu dels meus estudis d'empresarials. Vaig observar com desfilava per la finestreta de la meva caixa veïns de tot el poble inclosos familiars meus que pertanyien tant al poble de Dalt com el de Baix però amb un clar predomini de residents de Dalt (cal recordar que les dos seus centrals estan situades en un lloc molt cèntric i que no existeix, per tant, un motiu de proximitat que pugui justificar més presència de veïns de Dalt o de Baix). Segons m'han dit companys de carrera que treballen a Sant Vicent Ferrer, el predomini de clients del

poble de Baix està més accentuant fet que es pot deure a l'existència prèvia, durant molts anys, de San Isidro que va aconseguir una clientela fixa provinent de tot el poble.

5.2.2. Indústria diferenciada (Olleria / Espardenya).

L'investigador de finals del segle XVIII Cavanilles (1795) va observar la peculiar distribució de la població a La Vall d'Uixó reflectint que a la parròquia de l'Assumpció predominava la indústria de l'olleria mentre que a parròquia de l'Àngel era més important l'espardenya.

Les activitats alfareres van anar desapareixent quedant només un reducte artesà al poble de Baix però la indústria de l'espardenya va tenir un desenvolupament més important quan l'empresari Silvestre Segarra aprofitant l'experiència i el prestigi de la indústria sabatera del poble va crear, a mitjans del segle XX, la fàbrica de calçat Segarra que va canviar la fisonomia del poble provocant un traspàs de població des d'activitats primàries a secundàries i de serveis i un increment de la població molt important.

Es pot considerar que la fàbrica Segarra va ser l'element que més ha influït en l'actual configuració del poble esvaint en gran mesura la tradicional divisió entre el poble de Dalt i de Baix tant per la immigració que va acudir a La Vall buscant feina com pel desenvolupament urbanístic industrial que va estructurar el poble amb nous espais.

5.3. Festes Patronals a La Vall d'Uixó.

El poble de La Vall d'Uixó es caracteritza per l'abundància d'actes festius que es desenvolupen al llarg de tot l'any en qualsevol dels seus barris o carrers, però les festes més significatives i que impliquen a més part de la població són les dos festes patronals, declarades d'interès turístic nacional, que estan íntimament lligades a l'existència de cadascun dels dos nuclis urbans tradicionals.

Aquestes festes, de les que tenim constància des de principis del segle XVIII, a més del seu component religiós suposen la celebració d'una gran quantitat d'actes culturals i lúdics que mobilitzen, en major o menor mesura, a la majoria dels habitants del barri i a gran part de la població total de la vila.

Així, trobem les festes de la Sagrada Família i el Santíssim Crist que són les festes desenvolupades al voltant de la parròquia del Sant Àngel Custodi, és a dir, són les festes del Poble de Dalt ja que estem parlant de la parròquia de la zona sud de La Vall d'Uixó

(recordem que el Dalt i el Baix no el determina el nord o el sud sinó l'elevació del terreny).

D'altra part tenim les festes de Sant Vicent Ferrer que tenen com a centre geogràfic de la seva activitat la placeta de Sant Vicent i els seus voltants i com a centre religiós la parròquia de Nostra Senyora de l'Assumpció. Estem, en aquest cas, davant de les festes patronals del Poble de Baix situat a la part nord de la població.

Malgrat l'existència de quatre parròquies més a La Vall d'Uixó i al gran nombre de festes patronals corresponents a barris, carrers o places (fins a tretze festes sense contar les dos festes patronals mencionades abans) cap d'aquestes altres festes provoca tanta expectació ni convoca a tanta gent com les dos festes patronals tradicionals ni tampoc, s'ha de dir, mobilitzen uns recursos econòmics tant elevats.

Cal dir que, a nivell de festes, només hi ha una festa que supera en despesa econòmica i seguiment generalitzat de tota la població a aquestes dos festes patronals i són les "Penyes en Festes" que és una celebració de caràcter totalment lúdic que es celebra la primera setmana d'agost i on es desenvolupen activitats musicals, taurines, esportives, gastronòmiques i altres activitats culturals. Són unes festes que agrupen a tota la població sense distinció de barris ja que La Vall d'Uixó sempre ha estat una única unitat administrativa i malgrat l'existència d'un sentiment de pertinença a un barri o a un altre, també existeix consciència plena de ser de La Vall d'Uixó.

Des d'aquest punt de vista es important assenyalar que no existeix cap mena d'oposició entre ser un ciutadà de "La Vall" i ser del poble de Dalt o de Baix, de fet, no hi ha constància de qualsevol moviment secessionista entre les zones històriques de la població (a diferència d'altres localitats properes com Sagunt i el seu grau, el Port de Sagunt, on s'han donat moviments polítics que busquen la segregació). Per tant, la població no veu l'existència dels pobles de Dalt i Baix com un fet polític que afecte a la convivència i a la pròpia existència de La Vall d'Uixó sinó com un fet exclusivament cultural i tradicional.

Aquest fet ens porta a pensar que la pervivència dels fets culturals responen a un sentiment de pertinença molt localitzat però, segons les declaracions dels habitants de totes dos zones urbanes, no exclouent en el sentit de no prohibir en absolut l'assistència i participació de qualsevol ciutadà.

Malgrat la declaració de festes no excloents, al mateix temps, es declara una rivalitat molt forta entre els actes d'una festa i de l'altra. La rivalitat serà un element principal que fomentarà la gran vitalitat que tenen aquestes festes en quant a participació i recursos emprats per desenvolupar les seves activitats.

Els elements culturals principals que conformen les dos festes patronals i que donen lloc a la gran rivalitat entre el poble de Dalt i de Baix són, en primer lloc, els elements religiosos que vertebraven les festes independentment de les creences dels participants i on l'acte més important en quant a participació són les processons i les ofrenes als respectius patrons.

En segon lloc, trobem les fires respectives que suposen, a part de certa activitat econòmica, un canvi gran en la fisonomia dels carrers dels nuclis antics. La fira del poble de Dalt té un caire medieval i de recuperació d'antigues tradicions mentre que la fira del poble de Baix és més comercial (productes agrícoles, vehicles, comerços de l'entorn) on també participen associacions culturals.

Un tercer bloc englobaria actes musicals, pirotècnics, gastronòmics, espectacles (teatre, balls folklòrics, desfilades de moros i cristians) entre altres on destaquem, a efectes de rivalitat, les actuacions de les bandes de música representatives de cada zona urbana, els castells de focs artificials i els sopars de germanor que poden reunir a més de 3000 persones a menjar en el carrer. En aquest bloc també es podrien incloure les activitats esportives que en els últims anys han perdut molta de la seva antiga força com les carreres ciclistes, campionats de futbol, senderisme i altres esports.

Finalment, l'últim bloc és el que representa una major rivalitat i és més recordat i jutjat tant pels habitants dels nuclis urbans com pels de la resta del poble i fins i tot rodalies que són els espectacles taurins. Els bous al carrer i el bou embolat són els elements culturals més seguits i que desperten una major rivalitat en quant a la qualitat dels festejos i la satisfacció que provoqui en els festers. Les comparacions donaran lloc al llarg de tot l'any a debats més o menys imparcials.

Respecte a la visió que tenen de les principals festes patronals de La Vall els altres barris de la població (Colònia Segarra, Barri Carbonaire, Barri Carmaday, Grupo La Unión, Colònia San Antoni, Barri Toledo) serà convenient recordar que no estan separats des de fa molt de temps per cap barrera natural i que estan, precisament,

comunicats entre ells a través del nucli poblacional antic format pels pobles de Dalt i Baix. També és un fet remarcable la composició dels habitants d'aquests barris que es van formar a mitjans del segle XX per immigrants de les comarques properes d'interior i per persones provinents, principalment, de les províncies de Jaén i Albacete.

Per tant, estem parlant de barris on aquests fets culturals no tenen el component de pertinença ni de tradició respecte de cap dels barris tradicionals. Les opinions expressades per alguns ciutadans d'aquests barris van en la direcció de sentir certa indiferència per la rivalitat entre el poble de Dalt i Baix i per cert orgull per les festes pròpies del seu barri però, això si, també un cert reconeixement cap a la importància de les dos festes patronals més antigues.

En moltes ocasions, també hi ha un comentari sobre el greuge comparatiu que suposa les subvencions que dona l'Ajuntament a les festes del poble de Baix i de Dalt (a les dos) però a cap altra festa patronal. Sense donar la raó a ningú, l'excusa oficial dels diferents governs que han passat per l'Ajuntament és la consideració de festes d'Interès Turístic Nacionals que tenen totes dos des de l'any 2004 de manera simultània. El sentir general és que són unes festes destacades i de les que poden gaudir en major o menor mesura però no participen en la rivalitat entre totes dos ni veuen una especial significació a la seva existència superior a les seves pròpies festes.

5.4. La música a La Vall d'Uixó.

5.4.1. Rivalitat musical. Creació de dos escoles i dos bandes de música.

L'existència de dos bandes de música amb les seves corresponents escoles de formació d'una dimensió i prestigi similar (les dos realitzen actuacions dins i fora de la Comunitat Valenciana i reben prestigiosos premis amb relativa freqüència) només es pot entendre per la gran rivalitat existent entre els veïns del poble de Dalt i de Baix que recolzen de forma incondicional a una i altra banda respectivament, entenguin o no de música, malgrat que s'ha de dir que La Vall d'Uixó és un poble, en general, amb una sensibilitat i tradició musical molt elevada.

Cal dir que existeix una tercera banda de música de gran tradició, La Unió Musical Vallduxense, més antiga que les dos que descriurem a continuació, també prestigiosa però, en aquest cas, no està identificada amb el poble de Dalt o de Baix, de fet, durant uns anys va ser la banda municipal oficial de La Vall d'Uixó. La seva escola de música

té la seu en un dels barris perifèrics, el Carbonaire, potser buscant el seu propi espai allunyant-se de les altres dos escoles.

5.4.2. La Schola Cantorum del poble de Baix.

L'Ateneu Musical Schola Cantorum, popularment coneguda com "La Chola", es va fundar l'any 1955 a iniciativa del Cor masculí de la parròquia de Nostra Senyora de l'Assumpció que va ampliar les seves activitats artístiques amb la creació de l'Orquestra (1963) i d'un Quadre Artístic especialitzat en la representació de sarsueles i estampes bíbliques.

Ens trobem, un altre cop, al davant de la importància de la parròquia com a element aglutinador d'iniciatives culturals i artístiques dels veïns dels barris tradicionals de La Vall. En aquest cas, un grup de persones aficionades a la música i residents al poble de Baix van tenir aquesta iniciativa que avui en dia encara té molta popularitat i prestigi tenint un gran nombre de músics federats (uns 150) i guanyant premis amb certa regularitat (primer premi en el Certamen de la Generalitat Valenciana de l'any 2009).

Val a dir que la Banda Simfònica és l'activitat més reconeguda i prestigiosa de l'entitat juntament amb l'escola de música on els veïns de cada barri, inscriuen als joves, segons diuen ells, per una clara identificació amb l'entitat.

Molt recentment, a finals de maig de l'any 2012, aquesta institució s'ha vist obligada a abandonar la seva històrica seu al mateix centre de la vila fet que ha posat de relleu la solidaritat i ajuda que ha rebut d'institucions lligades al poble de Baix com La Caixa Rural Sant Vicent Ferrer, el col·legi Ausiàs March, l'IES Benigasló o la pròpia parròquia de l'Assumpció. Aquestes institucions, totes del poble de Baix, cediran espais i locals per permetre els assajos i l'emmagatzematge del material mentre es busca una nova seu.

5.4.3. La C.I.A.C. (Centre Instructiu d'Art i Cultura) del poble de Dalt.

El Centre Instructiu d'Art i Cultura, conegut per tothom com la CIAC, és la societat musical representativa del poble de Dalt. Va ser fundada l'any 1969 a partir de dos antigues bandes que es van dissoldre, la Unión Musical Vallduxense i la Municipal, passant molts dels seus membres a la nova banda. Pocs anys després es va crear l'escola de música (1974).

El prestigi i popularitat d'aquesta institució musical és molt elevat, gaudint d'un elevat nombre de músics federats (uns 250) i de prestigiosos premis com la medalla d'Or de la Diputació de Castelló i el reconeixement de la Generalitat Valenciana.

Una anècdota personal i familiar exemplifica la rivalitat entre les bandes de música de La Vall. El meu avi per part paterna i, per tant, del poble de Dalt em va regalar un clarinet de joguina quan jo era molt petit per veure si m'aficionava a la música ja que li feia il·lusió tenir un net músic però no de qualsevol banda de música, havia de ser de la CIAC de la que afirmava que sempre tocava millor que la Chola a la que no anava mai a escolar. Malauradament, no vaig tenir cap inclinació musical i no vaig poder comprovar des de dintre si era cert o no el predomini de la CIAC sobre la Chola.

5.5. La rivalitat esportiva.

L'esport és una activitat que desperta una gran rivalitat entre les aficions a partir d'un fort sentiment d'identificació. Es podria pensar, per tant, que l'esport és un àmbit propici per a expressar la rivalitat existent entre el poble de Dalt i de Baix, i així a estat en èpoques recents però la realitat és que actualment no hi ha cap esport on puguem trobar clarament aquesta rivalitat específica. Les actuals associacions esportives tenen un component aglutinador per a tota La Vall d'Uixó. A les entrevistes realitzades al veïns de La Vall, cap persona va mencionar una activitat esportiva com a element identificador o com a font de rivalitat, només dos persones van contar anècdotes sobre algun aspecte relacionat amb l'esport i sempre referint-se a vàries dècades enrere.

A continuació exposarem alguns exemples d'esports que tradicionalment han fomentat la rivalitat entre el barris antics ajudant a mantenir identitats diferenciades.

5.5.1. Ciclisme.

La rivalitat dels aficionats al ciclisme era molt gran a la fi de la dècada dels anys 40, els del poble de Baix recolzaven al veí Pasqual Serrano, *Pasqualet*, de família llauradora però que tenia un xicotet taller de bicicletes al carrer Barraques (actualment carrer Cervantes, situat al Poble de Baix) en companyia del seu oncle. Pasqualet era de la penya Martí i portava una samarreta groga. La gent del poble de Dalt animava, per la seva part, a Salvador Jarque, el seu pare tenia un molí d'oli a l'inici del carrer Calvari, a 10 metres de l'església de l'Àngel, corria patrocinat pel Taller de bicicletes de Melià i portava una samarreta roja.

La rivalitat era tanta que els xiquets i xiquetes del poble de Baix en lloc de demanar “*un polo de llimó*” demanaven “*un polo de Pasqualet, però no el volem de Jarque* (el de fresa)”. En aquests anys els més joves cantaven aquesta cançoneta: “*No compres polos de Jarque / i tampoc de Pasqualet/ compra'ls de José Grimaldo / que són de color café*”; José Grimaldo era un corredor d'una generació anterior, però també hi ha cançonetes sobre corredors de la generació posterior: “*Ni Jarque ni Pasqualet / ni Plasencia ni Peiró / ja no tenen res a fer / que el campió és Baró*”.

El fill de Pasqualet, un dels entrevistats, recorda una anècdota que el seu pare li va contar: “*Mon pare va guanyar Jarque per pocs metres en una carrera i li van donar el trofeu de campió, els de Dalt es van enfadar tant que van anar a casa dels meus iaios a furtar-li el trofeu; un amic del meu pare d'allà Dalt el va avisar i ell va eixir d'amagat amb “la copa” i no hi va tornar fins que no va passar tot l'enrenou. El pare va retornar però no la copa, que va estar molt de temps amagada a una casa del carrer Guzmán per culpa dels envejosos dels d'allà Dalt que no sabien perdre*”.

5.5.2. Futbol.

Des de que l'any 1922 el futbol d'aficionats ha tingut a La Vall d'Uixó una presència social molt important. Tradicionalment els dos nuclis urbans de La Vall han estat representats a partir de l'any 1931 per les penyes *Vall de Uxó* i *Guzmán*.

La primera penya va ser fundada pel vicari de la parròquia de l'Assumpció (Mossèn Severino Granell) i un grup de joves de la mateixa parròquia molt aficionats al futbol, resulta curiós que triaren el nom del poble per a la seva penya que, naturalment, estava formada per persones exclusivament del poble de Baix.

La segona penya va ser fundada quasi simultàniament al carrer Guzmán el Bueno (que és un dels carrers més representatius del poble de Dalt) per uns amics que tenien en comú ser festers de la festa patronal de Dalt, i ho van fer motivats pels rumors de la propera creació de la penya *Vall de Uxó* pels del poble de Baix. La rivalitat entre les dos penyes futbolístiques ha arribat fins els nostres dies però amb una repercussió menor i en competència amb altres equips amateurs que han diluït els enfrontaments, així i tot, s'han produït al llarg de la seva existència situacions com la inscripció obligatòria del fills a l'equip corresponent, ansietat davant el derbi o baralles entre els seguidors.

Un testimoni d'aquesta rivalitat és el comentari d'una dona de 48 anys, autoproclamada del poble de Dalt “*i orgullosa de ser-ho*” que a més va ser regina de la Festa Patronal de la Sagrada Família i del Santíssim Crist l'any 1982 (aquesta data deixa clar la subjectivitat de l'anècdota que no està comprovada). La dona conta que els seu marit, del poble de Baix, va apuntar el seu fill a la penya *Vall de Uxó* (recordem, penya del poble de Baix), contra el seu criteri i després d'una discussió. La mare afirma amb contundència que l'entrenador de l'equip li va dir al seu fill que no el convocaria mai per a jugar cap partit, perquè s'ha mare va ser regina de les festes del Dalt, i ho va complir.

Un últim apunt històric al voltant del futbol en referència a la disminució de la importància de la rivalitat entre les penyes futbolístiques és la creació del *Club Deportivo Segarra* al acabar la guerra civil (promocionat per la fàbrica del mateix nom) que posteriorment es va convertir en la *U. D. Vall de Uxó* que va ser l'equip que va agrupar les aficions del poble.

5.5.3. Pilota valenciana.

Finalment, descriuré un fet relatiu a un esport autòcton com exemple d'un fet antic que perviu en la memòria de la gent i que m'ha explicat un dels entrevistats de 52 anys i identificat amb el poble de Baix.

La rivalitat en una partida de pilota en l'especialitat d'escala i corda va tenir el tràgic desenllaç d'una mort. Aquest fet va succeir l'any 1676. Un diumenge per la vesprada en el carrer conegut del Trinquet (nom del lloc on es juga), en la parròquia de Baix, es jugava una partida de pilota valenciana on s'enfrontaven dos parelles, una composta per Joan Nabàs i Roc del Ríó (del poble de Dalt) i l'altra per Miquel Marco i Josep Aviñó (del poble de Baix). La gent que hi anava a contemplar el joc ho feia asseguda en l'escala o bé dreta sota la corda o sota les parets de les cases que formaven el trinquet. Roc del Ríó pretenia jugar una pilota i cridà “*lloc*” a la gent que mirava la partida des d'aquell indret però no ho aconseguí perquè la pilota va anar a parar a les cames dels espectadors. En reprendre la partida Roc va recriminar el succeït i un espectador li va dir que si no li semblava bé que: “*vagen-se'n a sos carrers a jugar*”, a continuació va tenir lloc una discussió que va acabar amb una agressió amb una pala de pilota. Els participants de l'agressió no van poder fugir i tot va finalitzar amb una punyalada que va deixar un cadàver estès, el del jugador Roc del Ríó.

La referència a què se n'anaren als seus carrers a jugar va convertir un simple joc esportiu amb un exemple del que actualment anomenem violència esportiva, ja que l'espectador agressor (Joan Garcia) també practicava aquest esport. Joan va ésser empresonat.

6. Marc teòric.

L'orientació del meu treball sobre la pervivència d'elements culturals diferenciats dintre d'un nucli urbà aparentment homogeni serà principalment etnogràfica. En concret, l'etnografia urbana és la base teòrica que he fet servir per analitzar les institucions, les relacions personals i els diferents elements culturals que, avui en dia, encara es donen en la població de La Vall d'Uixó.

En aquest sentit, l'obra de Josepa Cucó Giner *Antropologia Urbana* (2004) serà el referent principal utilitzat per trobar els autors i teories que puguin ser aplicades al meu treball. Tal com explica l'autora, els tres primers capítols del llibre tracten de la naturalesa i desenvolupament de l'antropologia urbana. Fenòmens com la influència de la globalització o la consideració de la ciutat com un laboratori de temes socials són elements aplicables als objectius d'aquest treball.

Igualment, en els quatre següents capítols, l'autora exposa autors i conceptes aplicables a la pervivència i diferenciació d'elements culturals entre barris que mostren un elevat grau d'homogeneïtat. Són interessants per al desenvolupament del treball els conceptes de societat civil, sociabilitat, associacions voluntàries i xarxes i grups informals així com les diferents teories sobre els moviments socials.

D'una manera més específica, l'autora Nadja Monnet amb el seu llibre *La formación del espacio público: una mirada etnológica sobre el Casc Antic de Barcelona* (2002) m'ha servit de guia a l'hora de realitzar la recerca d'informació i d'analitzar les dades obtingudes.

Al primer capítol, l'autora es planteja tres angles d'observació de la zona urbana que m'han servit de referència. Explica Monnet que es va fixar primer en la distribució espacial i els aspectes físics, en segon lloc en les relacions entre els residents i,

finalment, en les imatges que projectava el Casc Antic de Barcelona. Aquest és el model que he considerat que es podia aplicar millor al meu treball.

Al començar el segon capítol, l'autora planteja un dubte metodològic sobre l'obtenció de dades molt important per a mi ja que pensava obtenir una gran part de la informació mitjançant l'observació participant. L'autora exposa opinions crítiques sobre aquest mètode en un mitjà urbà, en concret, cita a *Centlivres* per introduir el concepte d'observació activa en front de l'observació participant. D'aquesta manera, la meua observació deixaria d'intentar ser totalment participant per basar-se més en l'observació dels fets culturals sense intentar estar inclòs dintre del grup (en algunes ocasions si vaig tenir l'ocasió de participar, ja que, malgrat que fa deu anys que visc fora del poble, no deixo de ser, tènicament, un veí del poble de Dalt).

Continuant amb la metodologia, l'autora reflexiona sobre la flexibilitat que ha de tenir l'etnografia i cita a *Althabe* que afirma que per evitar que les dades obtingudes es desfiguren al ser redactades, és necessari un continuïta interpretació. La interpretació és un tema delicat per mi donades les idees preconcebudes que inevitablement tinc sobre el meu propi poble i afrontar el tractament de les dades obtingudes de les entrevistes era un problema, però estic d'acord amb el fet que la recollida de dades és inseparable d'un anàlisi que eviti acomodar-les a idees preconcebudes.

Entre els conceptes que m'han semblat més interessants per aplicar al meu treball introduïts per Monnet està la construcció del imaginari urbà com a forma d'analitzar una població urbana més enllà de l'espai físic des de la perspectiva, com diu *García Canclini*, del patrimoni immaterial que generen les persones que viuen en un nucli urbà. L'aplicació d'aquest concepte al meu treball ve donat pel fet de l'homogeneïtat existent entre l'espai geogràfic i físic del poble de Baix i de Dalt així com de les característiques socioeconòmiques dels pobladors. Al no existir grans diferències entre els veïns de les dos zones però existir un fets culturals diferenciats, es pot pensar que aquestes diferències estan constituïdes per històries, llegendes i tot un imaginari que alimenta aquesta diferenciació i permet la identificació amb un grup o un altre.

En aquest mateix sentit, la diferència establerta entre la ciutat i allò urbà feta per *Manuel Delgado* també es podria integrar a l'estudi de La Vall d'Uixó donat que el factor principal de diferenciació són les "agitacions" socials que mostren els residents del poble de Baix i de Dalt més que la rellevància que pugui tenir l'espai físic.

Parlant de la ciutat com a representació, Monnet posa en relleu la importància dels rituals com a element fonamental per de pertinença a un grup. Aquest és un concepte d'aplicació necessària per al desenvolupament del treball ja que la pertinença al poble de Dalt o de Baix en l'actualitat no està definida per viure en una zona o en una altra sinó, com expressen molts dels entrevistats, pel sentiment de pertinença a un lloc que demostren mitjançant la participació en rituals religiosos, festius o culturals.

El tema de la immigració també ha de ser considerat en aquest treball malgrat que l'índex d'immigració no és especialment significatiu a La Vall d'Uixó. Si van tenir molta importància els moviments migratoris durant els anys del *desarrollisme* que van portar al poble molta gent de províncies andaluses, castellanés i aragoneses.

En aquest sentit, Monnet aporta les opinions de molts autors entre les quals està les de *Villanova i Bekkar* que consideren a la immigració com un factor de transformació dels espais habitats i, certament, l'afluència de persones van alterar la configuració tradicional del poble de Dalt i de Baix, però, com explicaré més endavant, no van fer desaparèixer el sentiment de pertinença al poble de Dalt i de Baix però si van significar un element de cohesió del poble.

En resum, he utilitzat en el desenvolupament de l'anàlisi de dades la metodologia emprada per Monnet en els capítols tres i quatre de la seva obra. Així, he definit el camp d'investigació, les característiques de la població i he descrit l'execució dels processos de recerca com la realització de les entrevistes o l'observació, més o menys participant, en diferents actes culturals.

He intentat reflectir en el treball fets tractats per Monnet com les maneres d'ocupar l'espai, la utilització d'aquets espais per establir diferències o les diferents visions que tenen els residents d'ells mateixos i dels de l'altre barri.

Respecte a l'estudi i anàlisi d'un dels elements culturals més rellevants que he tractat com són les festes patronals del poble de Baix i de Dalt i que són les manifestacions més evidents del sentiment de pertinença a un a altre barri segons han explicat la majoria dels veïns entrevistats, he utilitzat les teories exposades per Manuel Delgado a la seva obra *La festa a Catalunya, avui* (1992) per parlar del simbolisme d'aquestes festes tan representatives.

Una de les reflexions que em va cridar l'atenció d'aquesta obra és el rebuig de la consideració de la festa com una cosa tradicional, ja que la tradició és una de les paraules més utilitzades pels entrevistats a l'hora de parlar de les festes patronals tant de Dalt com de Baix. En aquest cas, coincideixo amb l'opinió de l'autor sobre la necessitat de les persones d'inventar-se un passat mitjançant la tradició per justificar o legitimar uns actes determinats.

De la mateixa manera, alguns veïns manifestaven l'especial importància dels actes religiosos dintre de les festes que, al cap i a la fi, es celebren en honor de Sant Vicent Ferrer o de la Sagrada Família. El concepte, exposat per Delgado, que he aplicat a l'anàlisi d'aquestes declaracions és el de no distingir entre festes laiques o religioses donat que tota festa té participants que no necessàriament creuen en el motiu estricte de la seva celebració. L'autor, citant a Durkheim, incideix en que la festa, sigui pagana o religiosa, és una institució cultural que expressa una acció social.

Un altres concepte que he utilitzat per analitzar la festa ha estat la importància dels ritus i actes simbòlics per fixar un espai temporal concret establint una cicle que es repeteix al llarg del temps donant continuïtat a una societat. També m'ha semblat interessant l'opinió de l'autor sobre la condició col·lectiva de la festa, fet que es pot observar fàcilment en qualsevol de les manifestacions culturals de les festes patronals.

Però un dels conceptes més importants exposats per l'autor és el de la identitat que proporciona la festa als participants convertint-los en persones diferents als que no formen part de l'activitat. Aquesta teoria crec que és molt rellevant per al meu treball ja que establiria el sentiment de diferenciació com un dels motius principals de la pervivència de les manifestacions culturals del poble de Dalt i de Baix. De fet, com explicaré més endavant, en moltes de les entrevistes realitzades les persones fan referència als sentiments que els desperta la pertinença a un Dalt o a Baix. Segons Delgado, aquesta sentimentalitat té una relació directa amb els símbols festius.

En canvi, no tinc tant clar la teoria de Delgado sobre la utilització de la festa pels participants com un element per cohesionar-se i no com una conseqüència d'una cohesió anterior ja que el grau de cohesió de la gent dels barris que celebren les festes patronals és actualment (i malgrat que Delgado no li doni importància, des de fa molt de temps) molt elevat. Potser la resposta a la pregunta sobre la pervivència d'aquests

elements culturals es trobi en la celebració continua de les festes com a element cohesionador.

Tornant als símbols, Delgado afirma que aquests ens parlen d'una sèrie de valors que la societat es compromet a seguir. Aquesta teoria no he estat capaç d'identificar-la al treball, en canvi, la relació entre la festa i el consumisme si és un fet ben comprovable donada la rivalitat entre els dos barris reflectida en una despesa per aconseguir les festes més lluides, al menys així ha estat fins ara i serà interessant veure l'evolució en aquests moments de crisi econòmica.

Finalment, sobre la teoria exposada per l'autor sobre la utilització del poder polític de la festa com element per controlar la societat i canalitzar la violència no és un tema que tracti en el treball però si he fet referència a l'actitud diplomàtica de l'Ajuntament a l'hora de concedir els mateixos privilegis a totes dos festes patronals en front de la resta de festes dels barris perifèrics que no reben subvencions ni tenen la consideració de festes d'interès turístic. Tal vegada aquest sigui un acte de control sobre dos faccions importants del poble però no és un aspecte que hagi prioritzat en el treball.

7. Anàlisi de dades.

7.1. Identitat i espai urbà.

L'estudi de la pervivència d'elements culturals lligats a l'existència de dos nuclis urbans històrics diferenciats a La Vall d'Uixó té un clar lligam amb els espais urbans. El fet que una persona s'identifiqui dintre d'una població com del poble de Dalt o de Baix ens porta a establir una relació entre un espai urbà determinat, els barris que representaven els antics nuclis urbans, i una identitat diferenciada entre habitants d'una mateixa població, La Vall d'Uixó, amb la que, per altra part, tothom també es troba identificat.

Per tal d'estudiar aquest fenomen he seguit les pautes que la investigadora Nadja Monnet va utilitzar en el seu estudi sobre el Casc Antic de Barcelona (Monnet, 2002).

El primer pas va ser delimitar els espais físics de recerca que en aquest cas eren els antics barris de La Vall d'Uixó.

L'espai que correspon al poble de Baix gira al voltant de dos llocs centrals molt concrets, la plaça Sant Vicent Ferrer on està situada l'ermita del mateix nom i que és el punt central de les celebracions de la festa patronal i la plaça de l'Assumpció on està situada la parròquia de Nostra Senyora de l'Assumpció resultant el lloc més monumental i representatiu del barri. Al voltant d'aquestes places s'aglutinen un conjunt de carrers estrets i irregulars amb edificacions majoritàriament de dos plantes i una certa antiguitat. En record dels antics assentaments àrabs que van configurar el barri alguns carrers porten noms com Benihazat, Benigasló o Zeneta.

El poble de Dalt té una configuració molt semblant pel que fa als edificis i a la distribució irregular dels carrers i al predomini d'edificis relativament baixos i antics. L'espai més monumental i simbòlic del poble de Dalt és la plaça de l'Àngel on es situa la parròquia del mateix nom i que és l'espai utilitzat per a celebrar la majoria de les activitats culturals de la festa patronal. Igual que en el poble de Baix, el carrer Benigafull recorda un dels antics barris àrabs.

El segon pas va ser descriure la població formada majoritàriament per residents des de fa diverses generacions o, com em va dir Pere un avi del poble de Dalt, "*la meua família és del poble de Dalt de tota la vida*". Predomina el que podem anomenar classe mitjana. L'ambient general que s'aprecia en aquests carrers és familiar i les úniques activitats econòmiques que es troben són petits comerços. La majoria de la població treballa, o ha treballat, en la indústria situada a la província de Castelló o en activitats rurals (més properes) de forma que es poden considerar aquests barris i, en general, tota La Vall d'Uixó com una ciutat dormitori. En aquest cas no he distingit entre el poble de Dalt i de Baix donada la gran similitud que mostren els dos barris en aquests aspectes. Realment, no es pot distingir físicament a un habitant del poble de Dalt o de Baix.

Josepa Cucó parlant de la globalització a la seva obra *Antropologia urbana* (2004) cita a García Canclini referint-se a la diversitat cultural provocada per la immigració i a la pervivència en una ciutat de diferents etapes de desenvolupament. En aquest cas, la immigració no ha tingut una forta incidència en aquets barris sinó que s'ha concentrat en els barris perifèrics més barats i, com expliquen en un altre apartat, les xifres tampoc són molt elevades. Respecte a la pervivència de les etapes de desenvolupament si que va ser significativa la immigració dels anys 50 i 60 del segle XX molts dels quals si que es van instal·lar en aquests barris antics o en les seves ampliacions. La coincidència de

residents “de tota la vida” i d’altres no tant de tota la vida tal vegada sigui un dels factors que donin força als fets culturals dels pobles de Dalt i de Baix entesos com un factor per cohesionar-se en especial amb els actes festius (Delgado, 1992).

El tercer pas ha consistit en la posada en pràctica de la metodologia emprada per aconseguir les dades objecte d’anàlisi. La principal eina emprada són les entrevistes personals realitzades a persones dels dos barris antics (10 a cada barri) i unes poques (3) a gent de barris perifèrics. Aquestes entrevistes m’han resultat més fàcils de realitzar del que pensava gràcies a la intermediació de veïns i amics dels pobles tant de Baix com de Dalt i el fet de portar un guió amb un conjunt de preguntes preestablertes m’ha facilitat la recollida de dades. El desenvolupament de les entrevistes, malgrat la concreció de les preguntes, era molt lliure i l’objectiu era que les persones diguessin el que sentien el llibertat. L’altra eina utilitzada ha estat l’observació participant en uns casos com l’assistència als correbous tant del poble de Dalt com de Baix (modestament, no sóc gaire valent) o una observació activa (Monnet, 2002) com a les processons de les festes patronals o els actes culturals derivats d’aquestes festes.

Entrant en detall, una primera reflexió obtinguda de les entrevistes té a veure amb l’ocupació de l’espai urbà. Si bé ja em descrit els espais comuns que identifiquen i simbolitzen els pobles de Dalt i Baix, és a dir, els “espais antropològics” que Augé oposaria als “no-llocs” destaca el fet que molts entrevistats ja no resideixen estrictament a prop d’aquests llocs. De fet, molts membres de famílies de Dalt o de Baix han marxat del barri per viure en zones més modernes. Així, la majoria de persones entrevistades menors de 40 anys que s’identifiquen amb el poble de Baix afirmen que, actualment, viuen en altres barris però que es troben molt lligats al barri com és el cas d’una dona de 35 anys que resideix al Polígon 3, última expansió urbanística de La Vall d’Uixó, adjacent, per cert, al barri de Baix. Aquesta noia afirma que visita molt freqüentment als seus familiars que viuen al barri de Baix i, per suposat: “*estic totes les festes a casa dels meus pares*”.

Entre les afirmacions que donen els veïns entrevistats per tal d’identificar-se amb el poble de Dalt de Baix es poden observar els trets que identifiquen un espai com lloc antropològic. Primerament, utilitzen expressions com “*he viscut des de sempre*”, “*la meua família es del poble de Baix (o Dalt) de tota la vida*”, “*m’identifico amb la gent de Dalt (o Baix)*” que ens porta al reconeixement de trets identificatius tant individuals

com col·lectius. En segon lloc, els pobles de Dalt i de Baix són espais clarament relacionals donades les interaccions que aquests residents mantenen tant a la seva vida quotidiana com, en especial, durant els actes festius dels que es declaren majoritàriament partícips, per exemple, un home de 52 anys del poble de Baix recorda com un dels records més agradables relacionats amb el barri que l'any 1975 va ser fester de Sant Vicent. Per últim, la consideració de l'espai com històric és un dels arguments més utilitzats tant pels entrevistats del poble de Dalt com pels de Baix per justificar la major importància de les seves festes i, per extensió, del seu barri sobre els barris més moderns. Expressions com “el costum”, “la parròquia més antiga”, “la festa més tradicional” ens parlen de la consciència històrica que tenen d'ells mateixos els habitants dels nuclis antics. A més, aquestes expressions, aplicades tant a Dalt com a Baix, han provocat, curiosament, una mena de front comú davant de les queixes de favoritisme d'altres barris de La Vall.

Fins ara predominen les coincidències entre el habitants del pobles de Dalt i de Baix que semblen perfectament intercanviables, aquest fet planteja la qüestió sobre on troben els residents la diferència entre els barris, és a dir, la visió que tenen d'ells mateixos i de l'altre barri. Els arguments més repetits són els següents:

- Les festes patronals són l'element principal que els veïns aprecien com un fet diferencial. De les 20 entrevistes a persones identificades com del poble de Dalt o de Baix, 18 posen les festes com l'element més diferencial i, per tant, amb el que més s'identifiquen. Alguns d'ells matisen que els sentiments que els provoca la seva festa no té comparació amb cap altra festa de la ciutat, en clara referència al barri “rival”.

- Les manifestacions religioses ocupen el segon lloc com a elements identificadors de cada nucli urbà. La rivalitat entre les parròquies és un element identificat pels entrevistats ja siguin creients o no. Tal com diu Delgado (1992), els símbols generen una sentimentalitat en les persones que ajuden constituir una comunitat humana i aquest sembla el cas de la religiositat que envolta les manifestacions culturals dels pobles de Dalt i de Baix independentment del nivell de les pràctiques religioses o l'absència total d'aquestes. L'orgull per la monumentalitat de l'edifici de l'església, l'adscripció a Sant Vicent Ferrer o a la Sagrada Família o la processó amb més assistència són alguns dels elements identificadors més assenyalats. Afegir que el factor religió és el més

assenyalat per la gent gran, tots els major de 50 anys (12 entrevistes) parlen dels elements religiosos mentre que els més joves (8 entrevistes) només la meitat.

- Curiosament, la rivalitat entre les bandes musicals del poble de Dalt de Baix és també un element bastant mencionat. Un jove de 15 anys manifesta que va a l'Institut amb companys de la "Chola" i de la "CIAC" i que: *"ben seguit tenen discussions sobre quin banda i quin barri és millor"*.

- Un tema que no ha sorgit directament com a resposta a la pregunta sobre la distinció entre el poble de Dalt i de Baix però si ha estat molt comentat en altres apartats o en mig de la conversa en general és la gran rivalitat en el tema dels actes taurins que són un eix importantíssim de les festes pel que fa al prestigi en front dels habitants dels altre barris de La Vall d'Uixó i, fins i tot, de tota la comarca. D'aquest tema parlaré més extensament en un altre apartat.

Una vegada identificats alguns dels elements que els implicats consideren diferenciadors és interessant conèixer quins aspectes positius i negatius es poden trobar en aquesta diferenciació entre Dalt i Baix.

Entre els aspectes positius, el més repetit, sempre referint-nos a tots dos pobles, és el de la rivalitat entesa com una manera de millorar les pròpies activitats culturals. Els veïns entenen que la rivalitat és una força que activa l'acció social i que no té res de negatiu. Però, al mateix temps, un nombre més reduït de persones, de les més majors, si reflecteixen certs aspectes negatius de la rivalitat que, en ocasions, es fan referència a fets de fa molts anys. Per exemple, una persona gran del poble de Baix realitza la següent acusació: "els del poble de Dalt van de rics" però al mateix temps afirma que "encara que no ens guanyen a nosaltres".

Aquesta acusació, segons expliquen els del poble de Baix, sembla tenir les arrels en el procés d'industrialització que va arribar abans al poble de Dalt passant molts veïns a treballar a la fàbrica de calçat Segarra mentre que la gent de Baix va continuar més temps lligada a les activitats agrícoles principalment de la taronja. Estem davant d'un retret sobre el xoc dels "fabriquers" front als llauradors. De fet, les primeres associacions obreres, relacionades amb l'església necessàriament pel franquisme, van sorgir al poble de Dalt. En aquest sentit, Melucci, parlant dels moviments socials opina que els enfrontaments entre aquests moviments no són sols per causes econòmiques

sinó també culturals afectant, entre altres aspectes, a la identitat personal i als espais de vida que poden ser els elements que van potenciar les diferències entre els habitants del poble de Dalt i de Baix.

Continuant amb aspectes negatius, fruit de la discussió anterior, els del poble de Baix tendeixen a anomenar al seu barri amb el nom de la Vall d'Uixó, qualificant-se i legitimant-se a ells mateixos com els autèntics vellers. No cal dir que els del poble de Dalt consideren una ofensa aquest comentari. Es podria dir, seguint les opinions de Melucci, que els moviments socials dels pobles de Dalt i de Baix fan la funció de proporcionar punts de referència per construir identitats diferenciades.

Jo, personalment, he tingut l'ocasió en moltes reunions socials d'escoltar als de Dalt o als de Baix criticar des del sentiment, sense cap base objectiva, algun aspecte dels elements culturals com una actuació musical, una processó a la que no van assistir, un bou al que no van veure o criticant directament el caràcter dels habitants del barri veí.

Algun entrevistat molt veterà encara fa referència a suposats greuges més antics però reconeixent que pertanyen a una època molt llunyana i que reflectien una època i una situació molt diferent. Ens estariem remuntant a l'època de la separació física entre els dos pobles on podria ser perillós caminar per un barri que no era el teu a determinades hores o es posaven dificultats a les parelles "mixtes".

Tornem a les diferències i a la identitat per parlar d'un tema cultural que he obviat fins ara. Com he dit abans, no he considerat que la immigració hagi tingut un efecte molt gran en el manteniment dels elements culturals del poble de Baix i de Dalt però existeix el factor de la llengua que fan servir de manera preferent els veïns de La Vall d'Uixó en general i dels barris antics en particular.

La llengua podria ser un element diferencial entre un barri i un altre i, de fet, si hi ha barris com, per exemple, el Carbonaire o el Toledo on predomina clarament la llengua castellana a l'hora de penjar cartells, repartir programes de festes o llegir pregons i aquest fet es produeix per l'origen de la majoria dels habitants d'aquests barris sorgits durant les èpoques de major afluència migratòria procedent de diferents regions d'Espanya. Que passa amb la llengua als barris de Dalt i de Baix?

Malgrat els moviments de persones i les ampliacions dels barris que han fet augmentar la població dels barris i han produït una barreja de residents amb diferents orígens, es

pot afirmar que predominen els habitants que parlen la llengua catalana tant al poble de Dalt com de Baix com queda reflectit en tots els documents, cartells, programes o, en general, en el desenvolupament de qualsevol acte. Vol dir que no hi ha castellanoparlants o no poden expressar-se en aquesta llengua? Si que hi ha molts veïns que tenen el castellà com idioma d'ús quotidià però la flexibilitat en les costums no planteja cap mena d'oposició entre els usuaris d'una llengua i d'una altra. Per tant, un dels fets més diferenciador i fàcilment observables en una societat no té un pes important en la formació de les identitats dels pobles de Dalt i de Baix.

Passem ara a parlar sobre la visió que tenen uns barris dels altres com una manera d'observar la identitat pròpia de cada barri. Tal com explica Monnet al final del seu treball sobre el casc antic de Barcelona, la imatge que es té de l'altre està formada per una imatge arquetípica, generalment negativa, que ve a definir, en certa manera, la imatge pròpia.

D'aquesta manera, la visió més repetida que el poble de Baix té del poble de Dalt, segons les entrevistes i l'observació general, és la de l'arquetip del senyoret pretensions que presumeix de diners i educació però ni té tants diners com diu ni demostra l'educació de la que presumeix. En aquest cas és una visió que es remunta, segurament, al fet que la gent del poble de Dalt es va introduir abans en la societat industrial circumstància que va proporcionar millors salaris i un desenvolupament urbanístic del poble de Dalt superior al del poble de Baix encara lligat a l'agricultura majoritàriament. Ara ja no existeixen aquestes diferències però sembla ser que el greuge queda per a tota la vida i fins i tot els joves del poble de Baix retreuen als de Dalt aquesta suposada manera de ser.

Per la seva part els del poble de Dalt, segons els entrevistats i les expressions que he escoltat tota la meua vida dels meus familiars de Dalt, els del poble de Baix són considerats gent poc refinada (basta és l'expressió més utilitzada) i que tenen més diners dels que sembla però que no se'ls gasten, en definitiva, la imatge del llaurador estalviador que porta una vida humil. La veritat és que el poble de Baix avui en dia encara dona la sensació de tenir més relació amb el món agrari perquè realment és així però no d'una manera exclusiva ni en una proporció molt més gran que els del poble de Dalt i també és cert que la monumentalitat del casc antic del poble de Baix és superior a

la del poble de Dalt (el símbol més evident és el campanar), és a dir, es possible que siguin estalviador però també han sabut gastar els diners.

En definitiva, es compleix la utilització de visions arquetípiques per diferenciar-se dels altres (Monnet,2002: 177) però al mateix temps semblen mostrar els elements que els fan enveja dels altres com la riquesa, l'estatus social o la noblesa en el comportament.

Però, a part dels barris de Dalt i de Baix entre ells, com són vistos per tots dos els barris perifèrics? En aquest cas no es troben diferències sinó la coincidència en considerar-se més vellers que els altres o, en tot cas, pertanyents a una zona de més categoria. No entrarem en el desglossament de les opinions sobre cada barri només diré que hi ha diferents categories adjudicades a cada barri. I ara el just seria comentar la visió dels barris perifèrics sobre els barris antics. Segons les poques entrevistes que he realitzat i l'observació participant que he realitzat en diferents festes d'aquest barri (sobretot en el Carbonaire) els retrets que cada poble antic dedica al seu contrari són repetits pels barris més moderns com dogmes de fe destacant l'animadversió que tenen els del barri Carbonaire ,descriu breument abans, amb el poble de Dalt, segurament per una qüestió de coincidència de símbols que ha creat una certa rivalitat (el poble de Dalt i el barri Carbonaire comparteixen la festivitat de Sant Josep) així com per un problema de territorialitat ja que l'ermita on acaba la processó de les festes patronals del poble de Dalt està situada just al costat de la parròquia de Sant Josep Obrer en ple barri Carbonaire fet que es considera com una mena d'intrusisme.

Però per no deixar una imatge de lluita a La Vall d'Uixó voldria tornar a incidir que la identitat vallera i el sentiment de pertinença al poble és fort i no existeix conflicte entre ser de La Vall d'Uixó i qualsevol dels seus barris inclosos els pobles de Dalt i de Baix.

7.2. L'amistat com a base de la identitat d'un barri.

Les relacions d'amistat no són un fet que les persones entrevistades tant de Baix com de Dalt hagin remarcat especialment però del contingut de les converses es pot extreure que moltes de les activitats identitàries desenvolupades tenen una relació més o menys directa amb agrupacions d'amics. Per exemple, solen ser els nois i noies de la mateixa edat els que es fan càrrec, en un moment determinat, d'organitzar els actes festius cosa que no seria factible sense un cert nivell d'amistat entre ells. El propi àmbit espacial urbà provoca que la gent jove d'un barri es relacioni al anar tots a la mateixa escola

primària a més de les relacions de veïnatge que puguin tenir. També, la típica formació de quadrilles de gent jove reforça els vincles entre persones del barri. La referència a l'amistat més directa realitzada per la gent entrevistada feia referència a l'assistència dels amics als actes del barri on participaven d'alguna manera. El que vull remarcar amb aquests exemples és la importància de l'amistat entre persones del barri en el reforçament de la identitat de la zona urbà.

Apunta Josepa Cucó en referència a les societats urbanes modernes que existeixen relacions que es poden anomenar genèricament d'amistat grupal (Cucó, 2004:137). Aquestes relacions grupals, segons enumera Cucó, es caracteritzarien per ser agrupacions voluntàries, per considerar-se els seus membres iguals entre si, per un sentiment de pertinença que al mateix temps els diferencia d'altres grups, per la tendència a ocupar espais públics i pel caràcter evolutiu dels membres que canvien a mesura que avança el seu cicle vital.

Totes aquestes característiques tenen la seva aplicació als residents de qualsevol barri de La Vall d'Uixó però d'una manera més acusada als barris de Dalt i de Baix. Les quadrilles d'amics que de qualsevol dels barris antics de La Vall d'Uixó, òbviament, ho són per voluntat pròpia i tenen la característica afegida d'identificar-se amb una zona concreta del poble d'una manera més profunda que, per citar un barri perifèric també amb molta personalitat, els joves del Carbonaire. En una entrevista amb un resident del mencionat barri Carbonaire (barri que als anys 60 i 70 va experimentar un fort creixement de gent immigrant que buscava feina a La Vall d'Uixó) aquest manifestava la seva identificació amb el seu barri i criticava obertament als barris antics però no considerava gens problemàtic marxar a viure a qualsevol altra zona de la ciutat. Aquesta actitud és diferent de l'expressada pels residents en els nuclis antics que asseguraven que en el cas d'haver de marxar del barri, continuarien identificant-se amb ell i participant en les seves festes. Al marge de les entrevistes, el sentir general a La Vall d'Uixó és que la lleialtat, és a dir, la identificació als pobles de Dalt i de Baix és molt més elevada que als altres barris.

Continuant amb les característiques de l'amistat grupal, recordem que el sentiment de pertinença descrit avanç comporta automàticament una diferenciació respecte dels altres grups. Ja em comentat que aquesta diferenciació emana dels sentiments perquè el grau

d'homogeneïtat de la societat de La Vall d'Uixó i de similituds entre els barris més antics en particular és molt alt.

La següent característica és l'ocupació dels espais públics fet que també es produeix en places, parcs i en qualsevol carrer dels barris antics que, en general, tenen poca circulació de vehicles. Val a dir que durant les festes patronals l'ocupació es plena en quant a temps, espai i persones que la duen a terme.

Finalment, més d'un entrevistat ha contat la seva satisfacció quan han vist a un fill o un net continuar els costums que ells mateixos van realitzar al seu moment confirmant el compliment del caràcter evolutiu que proporciona el cercle d'amistats i enllaçant amb el caràcter cíclic dels rituals festius.

7.3. La festa.

Al llarg de la recerca sobre la pervivència de fets culturals del poble de Baix i de Dalt l'element que ha sorgit més vegades com a referència de la rivalitat entre els pobles, com a tret identitari de cada barri (tant per part dels propis residents dels nuclis antics com per qualsevol habitant de La Vall d'Uixó) o com element fonamental (generalment en clau positiva) pel manteniment d'aquestes tradicions.

Les festes patronals amb tot el seu conjunt d'actes festius tant religiosos com laics mereixen una especial atenció. Manuel Delgado al seu llibre *La festa a Catalunya, avui* (1992), que em servirà de guia per comentar diferents aspectes de la festa, ja comenta que no hi ha diferència entre festa religiosa o profana afirmant que “*si els actes festius, presumptament religiosos quedessin buidats dels participants aliens a la fe religiosa ... [quedarien] dessolats*” (Delgado, 1992: 16).

Aquesta és la impressió que donen els actes religiosos tant del poble de Dalt com de Baix malgrat que no es pot negar que encara es manté un elevat nombre de persones practicants de la religió catòlica entre els residents dels nuclis antics (les parròquies de Dalt i de Baix sempre han tingut, històricament, més feligresos, com es pot comprovar en l'època de comunions pel que fa a nombre de joves que participen en aquest ritual).

Els entrevistats coincideixen en remarcar la importància de les festes patronals i del sentiment que els desperta però, de les 20 entrevistes al veïns dels pobles de Dalt i de Baix, només quatre persones apel·len a l'esperit religiós que comporten les festes i que,

amb tota seguretat, ells senten sincerament però aquest sentiment no és condició imprescindible per al desenvolupament de la festa. Aquest fet també s'aprecia a nivell de les institucions polítiques quan els representants de l'Ajuntament fan acte de presència, per exemple, a la missa en honor del patró corresponent independentment de les idees polítiques que representen i que poden ser manifestament contràries a les creences religioses. Cal comentar que a l'Ajuntament de La Vall d'Uixó han manat al llarg del període democràtic comunistes, socialistes, dretes i vàries combinacions entre ells i tots han respectat, en major o menor mesura, el cerimonial religiós de les festes patronals.

Ja em comentat que l'actitud del govern local envers les festes patronals ha estat presidida pel recolzament decidit en forma d'assignació de partides pressupostàries (veurem com queda aquest tema en l'actual època de crisi) i en les gestions realitzades per dotar a les dos festes patronals de La Vall d'Uixó de la categoria de Festa d'Interès Turístic Nacional, denominació honorífica concedida a les activitats culturals que desperten un interès turístic i que serveix per potenciar la imatge de les festes. L'Ajuntament va promocionar les dos festes fet que reflecteix per una part, la importància d'aquestes festes i el seu atractiu i, per una altra, la influència i l'equilibri de poder que tenen les dos festes. El resultat ha estat que La Vall d'Uixó és l'única població de la seva dimensió que conta amb dos actes festius a la relativament nombrosa llista de Festes d'interès turístic nacional.

Un efecte col·lateral d'aquesta prevalença o favoritisme de les festes del poble de Dalt i de Baix sobre la resta de festes del poble (bastant nombroses, per cert) per part de les autoritats locals és, precisament, l'emprenyament dels veïns dels barris no beneficiats pel l'Ajuntament. Pocs fets poden parlar com aquets de la importància i influència que tenen encara els nuclis antics del poble. Recordem que l'Ajuntament també finança les festes majors d'Agost que impliquen a tot el poble sense distinció i on no es pot apreciar cap rastre de rivalitat entre les festes de Dalt i de Baix que queden aparcades.

Tal vegada aquesta promoció de les festes d'Agost que són les que contenen amb més seguiment de tot el poble i també les més costoses sigui una mena de compensació per la importància adquirida i mantinguda per les festes patronals de Dalt i de Baix.

Entraríem aquí en una de les tesis de Delgado sobre la utilització de la festa per part del poder establert. La festa s'entendria com un mecanisme per canalitzar les energies que

la gent del poble, i en especial el jovent, necessita lliurar. Es pot pensar, doncs, respecte de l'actitud de l'Ajuntament sobre les festes patronals de Dalt i de Baix, que són un mecanisme per mantenir l'equilibri entre dos masses humanes que representen la població més estable i antiga del poble i que, per tant, interessa mantenir contentes. A més de la utilització de les festes com un element simbòlic que reforci l'acció d'un govern afavorint determinades identificacions (Delgado 1992: 123).

Encara que ens allunyem del tema principal del treball faré una breu menció a les festes del mes d'agost potenciades per l'ajuntament des de fa menys de tres dècades en les que es pot observar amb major claredat que en les festes patronals una permissivitat cap als participants, especialment la cap a la gent jove, que transformen la imatge del poble i el comportament dels seus habitants totalment durant una setmana. En aquests cas si encaixaria plenament la teoria de la canalització de l'energia de la gent cap a una activitat que genera un increment de l'activitat comercial i turística de la que es beneficia més o menys directament el propi ajuntament. Afegiré, i tal vegada sigui una apreciació meva molt subjectiva, que les festes ja no són tan "salvatges" com quan jo era jove.

Acabem de parlar d'activitat comercial i de negoci fet que ens permet establir una relació entre les pràctiques consumistes i les activitats festives (Delgado, 1992: 132). El factor més evident que posa en relleu aquesta relació entre festa i comerç és la gran despesa que comporten les festes patronals. Passem a enumerar, que no a quantificar, les principals despeses que comporten les festes patronals. En primer lloc, una de les partides més importants és la dels espectacles taurins que ja em comentat que són dels que més rivalitat i expectació desperten en els veïns de Dalt i de Baix i, en general, en tots els aficionats taurins de la comarca (a les festes d'estiu aquesta despesa taurina arriba a límits exorbitants). A més, cada família que té casa dintre del recinte de festes té l'obligació no escrita de convidar a amics i familiars sempre, això si, que hagi pagat les quotes per pertànyer a la festa (en cas contrari està mal vist) per tant, estem parlant de dos despeses afegides. En segon lloc, l'assistència a processons, misses, romeries o presentació de festes comporta una vestimenta determinada que, en el cas dels joves festers i festeres es multiplica per la necessitat de roba de gala i de vestits tradicionals. En tercer lloc tenim l'ornamentació dels carrers i de la parròquia com a nucli central de les festes i actes pirotècnics i musicals. En quart lloc, la contractació d'espectacles com orquestres o grups musicals. I, finalment, podríem englobar un conjunt de despeses

administratives com permisos, assegurances, assistència mèdica, lloguer d'equipacions com la megafonia entre altres.

I totes aquestes despeses sense contar el manteniment, restauració i neteja dels edificis emblemàtics dels cascs antics, despesa que s'ha de dir que no corre a compte exclusivament dels veïns (Ajuntament, Generalitat Valenciana o Ministerio de Cultura participen en aquestes tasques) però que, en ocasions, si suposa un esforç per als veïns com és el cas de la restauració del campanar del l'església de l'Assumpció (el més alt i vistós de la ciutat per a enveja del poble de Dalt) per iniciativa d'una associació de veïns del poble de Baix. Així doncs sembla que es compleix l'opinió de Delgado quan afirma que “la festa és consum de béns” i no semblaria correcte criticar la pèrdua de puresa d'una festa per la quantitat de diners emprats en la seva celebració i recordem que un dels retrets que fan els del poble de Baix als de Dalt és anar de “senyorets rics” fet que no els impedeix després començar una escalada de despesa perseguint superar les festes del rival.

Una última consideració al voltant de la societat de consum i la festa toca el tema del turisme. Acabem de comentar que les dos festes patronals tenen l'etiqueta d'interès turístic, és a dir, tenen la vocació, promocionada per les autoritats, d'atreure turistes i també em mencionat que alguns dels actes festius atreuen l'atenció de tota la comarca (els correbous). Han adquirit aquestes festes una *turistització* (Delgado, 1992: 130), és a dir, han patit una transformació per adaptar-se a allò que esperen veure els turistes?

Jo penso, per la meua pròpia observació al llarg de tota la meua vida de la majoria d'actes culturals que envolten les dos festes patronals, que malgrat tot els elements de promoció descrits abans no són festes enfocades a cap tipus de turisme ni nacional ni molt menys internacional (suposo que no són especialment originals o “salvatges”), els assistents són majoritàriament ciutadans de qualsevol lloc de La Vall d'Uixó i, en menor mesura, dels pobles del voltant. L'enfocament de les festes és per al consum intern com ho reflecteixen també les entrevistes realitzades on cap persona fa referència a la participació o ingerència de gent de fora, considerant gent de fora no als veïns d'altres barris sinó a gent d'altres autèntiques poblacions. Si es cert que igual no s'ha produït aquesta mena d'invasió per què són festes “tancades” on el protagonisme i l'organització recau sempre sobre unes institucions veïnals on, naturalment, no pot entrar qualsevol. Aquest fet reforçaria sens dubte el sentiment d'identificació amb el

barri mitjançant les festes i anul·laria els efectes d'elements externs que alguns considerarien una alteració en les "tradicions". En tot cas, estic d'acord amb la idea manifestada per Delgado sobre la no validesa de l'oposició entre festa i espectacle (Delgado, 1992:19) ja que es fa difícil diferenciar o separar la festa de l'espectacle quan l'assistència i participació a qualsevol dels actes culturals de la festa produeix una relació tan estreta entre el que estan veient o fent i el sentiment festiu.

Ja que em mencionat la paraula tradició, recordem la consideració que algunes persones identificades amb els barris antics atorguen a aquest concepte en relació a les festes del poble de Dalt i de Baix. Agafant com a referència les entrevistes realitzades, les referències a la història o la tradició realitzades són molt freqüents a l'hora de, per exemple, defensar o justificar la importància de les festes i la conveniència del seu manteniment. Fàcilment es pot observar un interès de les persones que veuen la festa com un element de la seva pròpia identitat per potenciar aquestes activitats i assegurar-se la seva repetició cada any. És conseqüentment la tradició un tret important o imprescindible per la festa? Segons Delgado no ho és en absolut ja que afirma que les tradicions (més o menys reals o inventades) només suposen una estètica determinada.

En aquest cas, l'aplicació d'aquesta teoria s'adapta bastant bé als poble de Dalt i de Baix que busquen en la història una excusa per diferenciar dos barris i dos grups humans que tenen un grau d'homogeneïtat en tots els àmbits de l'existència molt elevat, començant per la pertinença a la mateixa unitat administrativa, participar en l'elecció dels mateixos governants, gaudir de serveis comuns pagats per tots plegats o la tinença d'un idèntic bagatge cultural (llengües, religió, costums). En tot cas serien les costums els trets que si podríem establir diferències entre el poble de Baix i de Dalt (Delgado, 1992: 118). La paraula costum ha estat mencionada pels entrevistats, novament sense distinció entre veí de Dalt o de Baix, en la mateixa proporció que la paraula tradició, com un sinònim. Penso que, excepte casos molt concrets que si volien fer referència a unes arrels històriques que justificaven determinades accions (per què es fa la festa en tal època o per què les processons passen per tal carrer o per què la roba que fan servir els festers és d'una manera), la majoria el que volia expressar eren els costums de fer les coses per un sentiment determinat. Certament, ja em explicat que existeixen raons històriques que han portat al poble a tenir dos nuclis urbans però aquests fets reals i comprovables podrien no ser la raó de la celebració de dos festes sinó el costum dels veïns (més propers) de celebrar les festes per separat.

Han inventat, doncs, els ciutadans de La Vall d'Uixó o algun cercle de poder dintre del poble un mite sobre la base de la història per justificar unes festes i, per extensió, per justificar una identitat diferent entre habitants d'un mateix poble? La meua opinió és que no s'ha arribat tant lluny en l'esforç per crear i legitimar una identitat diferent entre els habitants del poble de Dalt i de Baix mitjançant un element tant simbòlic com són les festes (o mitjançant qualsevol altre element cultural). En la meua opinió, em de tornar al concepte de costum per entendre l'orgull que un habitant del poble de Dalt o de Baix sent per identificar-se amb la seva zona urbana i per tenir unes arrels comunes amb els seus veïns. El fet principal en el que base aquesta opinió és la convivència d'aquesta identitat amb altres identitats i sentiments de pertinença més grans que provoquen el mateix o semblant desplegament de sentiments. Estic fent referència al sentiment de pertinença al propi poble de La Vall d'Uixó o, fins i tot, a la identitat comuna de ser valencians o espanyols. Ja he comentat en altres apartats del treball que el sentiment de ser del poble de Dalt o de Baix no ha estat mai incompatible amb el de pertinença a La Vall d'Uixó, ni ha hagut cap intent, ni insinuació, de segregació. Per tant, el sentiment del poble de Baix i de Dalt té uns límits no escrits molts clars i no provoca cap mena d'alteració respecte de la identitat vallera. Aquesta conclusió ens portaria a parlar de la pervivència de les festes en el futur si realment són identitats tan supeditades a identitats superiors que també promocionen actes festius que poden competir amb les festes de Dalt i de Baix però aquest tema serà tractat en un altre lloc.

Passem ara a analitzar la relació entre la festa i el concepte de temps aplicada a les festes patronals dels pobles de Dalt i de Baix. Segons el criteri exposat per Delgado en *La festa a Catalunya*, avui em de considerar diferent la dimensió del temps festiu de la resta del temps. La festa implica la realització d'uns actes concrets en una època determinada que confereixen als moments de celebració de la festa d'una importància que els diferencia dels dies o moments convencionals. Es produeix el que Delgado defineix com una sacralització del temps (amb independència, com hem vist abans, de la motivació religiosa o no de la festa) entesa com un temps especial en el que les persones s'obliguen a realitzar determinats actes que adquireixen la categoria de rituals.

Als pobles de Dalt i de Baix es pot observar aquest fenomen de sacralització del temps en el sentit de la preparació, respecte i preocupació que mostren els habitants pel manteniment de tots els aspectes de la festa a més de l'alt grau d'implicació directa que tenen moltes persones i de l'elevat grau de participació en general. Com ha expressat

Eliade, la festa és “*la regeneració del temps*” i, efectivament, els vellers tant del poble de Dalt com de Baix semblen voler perpetuar unes costums (de les que hem parlat abans) i apreciar com any rere any unes noves persones es fan càrrec del manteniment de la festa. No en va, varies de les persones entrevistades presumien d’haver estat festers (persones que participen en l’organització i desenvolupament de la festa de forma oficial) en algun moment de la seva vida manifestant la seva voluntat, en alguns casos ja confirmada, de voler que els seus descendents ocupessin el seu lloc en el futur.

El següent concepte que deriva d’aquests temps festiu en el que les persones actuen diferent i duen a terme actes perfectament estructurats de forma, podríem dir, obligada pel pes de les costums i de la necessitat d’identitat de les persones, és el dels rituals. Aquests actes realitzats per a l’establiment i manteniment de la festa són rituals obligatoris i imprescindibles si es vol dotar al temps festiu d’una mena de legitimitat per actuar diferent del temps convencional.

En apartats anteriors em descrit alguns d’aquets rituals tant del poble de Dalt com de Baix i jo mateix he assistit a molts d’ells (tan de Dalt com de Baix) varies vegades i en diferents èpoques de la meua vida (no només per l’actual treball) i la meua impressió, (com suposo, la de qualsevol que hagi participat o assistit a aquests actes) és la de l’establiment d’un tràmit per donar legitimitat a una forma d’actuar.

Descriuré breument un d’aquests rituals com és la proclamació de les festeres de Sant Vicent a la que vaig assistir perquè una neboda meua era una de les festeres (al cap i a la fi, la meua germana, mare de la criatura, és del poble de Baix mentre que jo sóc, per naixement, del poble de Dalt). L’acte, molt senzill en el seu guió i desenvolupament, no era un altra cosa que la presentació de les festeres, vestides amb roba de gala, davant d’un nombrós auditori format per familiars i veïns del poble de Baix celebrat en un escenari adequadament adornat. De vegades es feia servir algun espai emblemàtic per dur a terme aquest ritual com la plaça de Sant Vicent Ferrer però, en aquesta ocasió es va utilitzar un local situat al poble de Baix. Després d’una sèrie de discursos d’autoritats municipals, organitzadors i festers es presentaven les festeres quedant constància del seu nom i cognoms (important per saber que tal o qual família participava de la festa). Finalment, les festeres s’acomiadaven i l’acte acabava amb un sopar de germanor. Els sentiments que els familiars expressaven obertament deixava clar l’orgull i alegria per la participació de les noies com a festeres i la sensació generalitzada era d’oficialitat d’una

situació que abans no es donava atorgada per l'acte de presentació. En la meua opinió, les persones que veuen als seus fills o filles ocupant el mateix lloc on ells hi van ser al seu moment deuen pensar que s'ha complert un cicle vital. Aquesta experiència ha de produir un fort sentiment d'identificació amb la festa i ha d'introduir als participants en un estat mental diferent al que mantenen durant la major part del temps. Un temps, el festiu en el que es permeten exhibicions de sentiments i comportaments diferents que no es permeten en altres situacions ni temps i tot mitjançant la realització de rituals que en si mateixos no són més que protocols que poden no tenir cap valor per a les persones alienes a la festa que representen.

Per a les persones que si atorguen una importància a uns rituals i, per tant, participen d'una festa, aquests actes suposen un desplegament d'actituds públiques (Delgado, 1992: 31). Aquestes actituds festives públiques es poden traduir en comportaments subversius que poden alterar el marc físic on es desenvolupen les festes, en alteracions de la pròpia consciència que poden estar produïdes per determinades substàncies o, també, en una alteració de la realitat no només amb el comportament sinó amb altres elements com, per exemple, les disfresses (Delgado, 1992: 34-35).

Les festes patronals de La Vall d'Uixó no es caracteritzen per fortes alteracions de la realitat. Es pot parlar de l'alteració que suposen per si mateixos els correbous que són uns dels actes principals de les festes de Dalt i de Baix. En els correbous, l'espai urbà pateix una delimitació física formada per les barreres que tanquen el recinte on el bou es mourà lliurement convertint els carrers on la gent fa la seva vida normal en un lloc perillós pel de gent excitada que corre, xiscla i, fins i tot, arrisca la seva vida. Aquest element dels correbous em semblen, amb diferència, el ritual al carrer més celebrat per tothom i els canvis de normativa de seguretat i de protecció dels animals que les autoritats han promulgat en els últims temps no han fet disminuir l'interès, fins i tot, passió que tenen molts ciutadans de tota La Vall d'Uixó, no només dels del poble de Dalt i de Baix, pels correbous. Caldria afegir aquí el simbolisme del ritual del repartiment de la carn del brau entre els participants de la festa (els que han pagat la quota, la festa com ha espectacle s'ha de finançar) que suposa una mena de comunió entre tots els que s'identifiquen amb el barri.

La resta de rituals no suposen alteracions tan grans ni evidents. Trobem, per una part, els símbols i rituals derivats de la religió catòlica sota l'adscripció de la qual són

celebrades les festes patronals (Sant Vicent Ferrer i la Sagrada Família i Sant Josep). Els rituals i la sacralització de la festa adquireixen el to més formal de totes les festes però no estan exempts de proporcionar alteracions en els comportaments sota la forma d'emocions interiors sobretot en el cas dels més creients però sense ser una condició imprescindible. Exemples serien les processons que porten a les persones a desfilar amb una vestimenta formal seguint a una determinada imatge religiosa o l'assistència a la missa en honor del sant patró.

D'una altra part, alguns rituals com el ja descrit de la presentació de les festes no és religiós però genera efectes molt semblants i suposa dotar als fester participants d'una uniformitat gens habitual que els identifica. En general, com he comentat abans, són el que podríem anomenar festes molt assenyades però, per les nits, s'organitzen balls i espectacles on es relaxa la moral i s'alteren costums de la vida habitual com els horaris de descans, el consum d'alcohol que ajuda a aquesta relaxació de les normes o la gresca en general. L'opinió unànime de tots els entrevistats és que tothom s'ho passa d'allò més bé i s'implica en la festa lliurement en la mesura que ho desitja.

Impliquen tots aquest rituals i actes festius, com diu Delgado, un desplaçament de la violència i, per tant, una certa utilització pel poder establert de la festa com un mitjà per mantenir l'ordre? Primer s'hauria d'admetre el simbolisme de la festa com una representació dels inicis del món ordenat (Delgado, 1992: 37) i la forma en que els símbols ajuden a una col·lectivitat de persones a adquirir uns sentiments i valors determinats que els permet diferenciar-se dels altres. A mi em sembla que aquest és l'efecte que provoquen les festes del poble de Dalt i de Baix en els seus pobladors i que, realment, una persona del poble de Baix es veu diferent d'una altra de Dalt perquè pertany a la parròquia de l'Assumpció o perquè va a missa el dia 5 d'abril (dia del Sant Patró) o, simplement, perquè viu en la Plaça Sant Vicent Ferrer nucli geogràfic del poble de Baix. De la mateixa forma, una persona del poble de Dalt gaudirà més de la música si la interpreta la banda de la CIAC o celebrarà amb orgull la fira medieval just al davant de la parròquia del Sant Àngel o se sentirà plenament identificada amb el poble de Dalt per residir al carrer Guzmán.

Per concloure aquest apartat, una última qüestió que em planteja dubtes és sobre si les festes es celebren gràcies a estar cohesionats els habitants de Dalt o de Baix o si, pel contrari, es celebren per aconseguir cohesionar-se (Delgado, 1992: 79-80). Jo crec que

la gent dels pobles de Dalt i de Baix estan molt cohesionats. Cohesió que es pot apreciar no només entre els habitants de cada nucli urbà sinó també, quan parlem de la identitat vallera, entre els pobladors dels dos barris antics i també amb els de la resta de barris de la ciutat. Necessiten docs realitzar les festes perquè tenen mancances de cohesió? No crec que sigui així. Estic més a prop de pensar el contrari, la cohesió fa que mantinguin unes festes en un volum d'actes i consegüentment de despeses molt elevat i el motor d'aquestes accions socials que suposen les festes és la identitat generada. Sembla ser un procés que s'autoalimenta i que, a més, està reforçat de forma positiva per la sempre present rivalitat entre els pobles de Dalt i de Baix.

8. Conclusions sobre l'estat actual de les tradicions, els grups socials i les seves relacions i expectatives de futur dels elements culturals.

Els elements culturals que tenen el seu origen en l'antiga existència de dos zones urbanes continuen avui en dia amb plena vigència. La desaparició de la barrera física que va donar lloc als diferents nuclis urbans i el creixement urbanístic i demogràfic que va provocar al llarg de les últimes dècades una major cohesió social, econòmica i cultural al poble no han fet desaparèixer les antigues tradicions dels pobles de Dalt i de Baix malgrat la forta implantació de nous elements culturals, comuns a tot el poble, que podrien haver-los substituït. El fenomen que s'ha produït, en la meua opinió, és una complementarietat entre totes aquestes manifestacions culturals que, segons opinen una gran nombre d'habitants, produeix un enriquiment del poble i de les seves tradicions.

La relació entre les manifestacions culturals del poble de Dalt i de Baix queden establertes, segons aprecien molts dels veïns més implicats en aquestes activitats, sobre una base de rivalitat on predomina, almenys en els últims 20 o 25 anys, un gran respecte entre tots dos pobles. Així, la rivalitat consisteix en aconseguir un major prestigi en base al lluïment de les activitats culturals (molts veïns tant del poble de Dalt com de Baix redueixen la rivalitat, principalment, als espectacles de Bous al Carrer i a les bandes de música). Pel que fa al respecte entre Dalt i Baix, la gent major del poble afirma que han millorat molt tant les formes com el fons que derivava d'aquesta rivalitat. Actualment, és molt estrany veure agressions físiques o verbals al voltant dels actes culturals del Poble de Baix o de Dalt que si eren freqüents en altre èpoques (fins la primera meitat del segle XX). Així i tot, un nombre important de veïns de La Vall d'Uixó manifesta

que la rivalitat encara aporta certes burles entre un poble i un altre si bé de forma més subtil i refinada.

La rivalitat, de totes maneres, no es vista majoritàriament com una cosa negativa sinó que moltes persones creuen que la competència fa més fortes les pròpies costums, i crea una major, i millor, oferta de diversió al poble.

Els motius principals de la pervivència d'aquestes tradicions lligades als pobles de Dalt i de Baix es troben, segons els entrevistats, en la transmissió familiar de les costums respectives i en les pròpies vivències que reforcen les arrels i l'orgull de pertànyer a un nucli urbà o a un altre. És a dir, es pot entendre que el sentiment de pertinença al poble de Dalt o de Baix és la principal causa del manteniment de les tradicions tot i haver desaparegut les causes principals de divisió entre les zones urbanes i d'existir, de forma generalitzada, un fort sentiment de pertinença també a La Vall d'Uixó.

La pertinença a La Vall d'Uixó no és, per tant, un element oposat a la pertinença als pobles de Dalt i de Baix. Els entrevistats mostren per igual l'orgull de pertànyer al poble de La Vall que a qualsevol dels dos barris principals considerant les tradicions comunes (més modernes) tant arrelades com les antigues tradicions originades en els nuclis antics. Es un fet destacable que no hi hagi cap moviment ni cap veí que es manifesti a favor de qualsevol tipus de secessió del poble ni cap sentiment de ser uns més "vallers" que els altres.

Potser, el fet que les arrels de la diferència entre el poble de Dalt i de Baix es troben més en les diferents formes de guanyar-se la vida (agricultors i artesans) que en altres aspectes com l'origen de la població o qui es va instal·lar abans a la vall ha provocat que no existeixi cap rivalitat pel que fa a la legitimació de pertànyer uns més que altres a La Vall d'Uixó, en canvi, si es nota en la població uns certs prejudicis sobre la forma de ser dels habitants de cada poble acusant-se mútuament de presumir de ser més rics sense ser-ho.

Respecte al futur de les tradicions culturals lligades als pobles de Dalt i de Baix, entre la gent més implicada de tots dos nuclis urbans hi ha un fort i generalitzat convenciment sobre la pervivència de les tradicions de Dalt i de Baix sobre la base de les arrels, la "tradició" i el sentiment de pertinença però, els habitants més deslligats d'aquestes costums ja visquin als barris perifèrics o en el mateixos centres urbans consideren que

les diferències aniran desapareixent i es perdrà la raó de ser d'aquestes tradicions quedant simplement com actes i festes de barri sense cap connotació especial pel que fa a rivalitat o a una representació major que els actes culturals d'altres barris.

9. Bibliografia.

BARTOLOMÉ, F. (2001). *Imatges d'una celebració*. La Vall d'Uixó: Excm. Ajuntament de La Vall d'Uixó.

BELTRÁN, X. (1993). *Boira en Pipa, boira en el Castell...*. La Vall d'Uixó: Excm. Ajuntament de La Vall d'Uixó.

BORJA SEBASTIÀ, J. (2010). *Luces y sombras del urbanismo de Barcelona*. Barcelona: Ed. UOC.

CASTELLS OLIVÁN, M. (1986). *La ciudad y las masas: sociología de los movimientos sociales urbanos*. Madrid: Alianza.

CUCÓ GINER, J. 2004. *Antropología urbana*. Barcelona: Ariel.

DELGADO RUIZ, M. (2007). *Sociedades movedizas*. Barcelona: Anagrama.

DELGADO RUIZ, M. (1992). *La Festa a Catalunya, avui*. Barcelona: Barcanova.

FERNÁNDEZ DE ROTA Y MONTER, J. A. (2001, 10: 17-28). *Metodología etnogràfica de la historia urbana*. Revista de antropologia social.

FERNÁNDEZ MARTORELL, M. (1988). *Leer la ciudad*. Barcelona: Icaria.

FERNÁNDEZ MARTORELL, M. (1997). *Antropologia de la convivència: manifest de la antropologia urbana*. Madrid: Cátedra.

FUERTES PALASÍ, J. F. (1997). *El temps passat. Retrospectiva gràfica de La Vall*. La Vall d'Uixó: Associació Arqueològica de La Vall d'Uixó.

FUERTES PALASÍ, J. F. (2004). *El termino municipal de Vall de Uxó*. El patrimoni rural no catalogado. La Vall d'Uixó: Associació Arqueològica de La Vall d'Uixó.

GAJA MOLIST, E. (1964). *25 años de paz en Vall de Uxó*. Castelló: Excmo. Ayuntamiento de Vall de Uxó.

GARCÍA GARCÍA, H. (1962). *Historia de Vall de Uxó*. La Vall d'Uixó: Instituto Laboral de La Vall de Uxó.

HARRIS, M. (1990). *Antropología cultural*. Madrid: Alianza Bolsillo (1996).

LLOBERA, J. R. *Manual d'antropologia social*. Barcelona: Ediuoc (1999).

MALINOWSKI, B. (1922, 1962). *Els argonautes del Pacífic Occidental*. Barcelona: Edicions 62 (1986).

MONNET, N. (2002). *La formación del espacio público: una mirada etnológica sobre el casc antic de Barcelona*. Madrid: Catarata.

MUNDINA MILALLAVE, B. (1988). *Historia, geografía y estadística de la provincia de Castellón* (ed. original 1873). Barcelona: Editorial Confederación Española de Cajas de Ahorro.

SARTHOU CARRERES, C. (1989). *Geografía general del Reino de Valencia. Provincia de Castellón*. Barcelona: Editorial Confederación Española de Cajas de Ahorro.

SIGNORELLI, A. (1999). *Antropología urbana*. México: Anthropos editorial.